

INUIT
PISINNAATITAAFFIINUT
INSTITUTI

Inuit Pisinnaatitaaffii pillugit Siunnersuisoqatigiit
Rådet for Menneskerettigheder

INEQARNISSAMUT
PISINNAATITAAFFIK

KALAALLIT NUNAANNI KILLIFFIK
2020

INEQARNISSAMUT PISINNAATITAAFFIK – KALAALLIT NUNAANNI KILLIFFIK 2020

Aaqqissuisut: Annecathrine Carl, Lise Garkier Hendriksen, Nadja Filskov, Christoffer Badse (akisussaasoq)

Nalunaarusiaq una nalunaarusiat arlallit ilagaat, taakkunani Inuit Pisinnaatitaaffiitut Institutti aamma Kalaallit Nunaanni Inuit Pisinnaatitaaffii pilllugit Siunnersuisoqatigiit Kalaallit Nunaanni inuit pisinnaatitaaffiini pissutsit killiffissiorpaat. Nalunaarusiani inuit pisinnaatitaaffiini pissutsit toqqakkat allaaserineqarput sammisanilu ataasiakkaani inuit pisinnaatitaaffiiniq illersuinerup pitsanngortinnissaanut innersuussisoqarluni. Ukunani paasisaqarnerugit menneskeret.dk aamma humanrights.gl.

ISBN: 978-87-93893-49-8

e-ISBN: 978-87-93893-51-1

Ilusilersuisoq: Hedda Bank

Saqqaa: John Rasmussen, Narsaq Foto

Kalaallisuunngortitsisoq: Athena Mathæussen

© 2020 Kalaallit Nunaanni Inuit Pisinnaatitaaffii pilllugit Siunnersuisoqatigiit aamma Inuit Pisinnaatitaaffiitut Institutti – Danmarkimi Nuna Tamakkerlugu Inuit Pisinnaatitaaffiitut Institutti

Saqqummersitaq una taassumaluunniit ilaa issuagaq erseqqissumik allallugu niuernerunngitsumi atugassatut issuarneqarsinnaavoq.

Saqqummersitatta paasiuminartuunissaat anguniarparput. Assersuutigalugu naqinnerit angisuut, titarnerit naatsut, oqaaseqatigiit ikittut, oqaatsinik avissinerit ikittut, tunuliaqutaa erseqqarissuq aamma sinaakkusikkat erseqqarissut atortarpavut.

EQIKKAANEQ	5
SUMMARY	7
KAPITALI 1 – IMMIKKOORTUMI INERIARTORNEQ	8
KAPITALI 2 – NUNANI TAMALAANI SINAAKKUTIT	10
2.1 INEQARNISSAMUT PISINNAATITA AFFIMMIK NUNAT TAMALAAT ILLERSUINERAT	10
2.2 ATASINNAASUMIK INERIARTORNISSAQ PILLUGU FN-IP NUNARSUARMI ANGUNIAGAI	12
KAPITALI 3 – NUNAMI NAMMINERMI SINAAKKUTIT	13
3.1 INISSIANIK NIUERFIK	13
3.2 INISSANIK AMIGAATEQARNEQ	15
3.3 PISORTANIT IKIORSIISSUTIT	15
3.4 SULIFFISSAALEQINEQ	16
KAPITALI 4 – ANGERLARSIMAFFEQANNGINNEQ, INISSEQQIINEQ AAMMA INISSAALEQINEQ	18
4.1 INUIT PISINNAATITA AFFIINUT TUNNGASUTIGUT ILLERSUGAANEQ: NAALAGAAFFIUP INEQARNISSAMUT PISINNAATITA AFFIUP PIVIUSUNNGORTINNISSAA PISUSSAAFFIGAA	18
4.2 KALAALLIT NUNAANNI PISSUTSIT: ARLALLIT AALAJANGERSIMASUMIK NAJUGAQANNGILLAT	19
KAPITALI 5 – PINNGITSAALIISUMMIK ANISITSISARNEQ	22
5.1 INUIT PISINNAATITA AFFIINUT TUNNGASUTIGUT ILLERSUGAANEQ: INIGISAMIT PINNGITSAALIISUMMIK ANISITANERMI INISSEQQINNEQARTUSSAANEQ	22
5.2 KALAALLIT NUNAANNI PISSUTSIT: PINNGITSAALIISUMMIK ANISITSINERPASSUIT AAMMA ILAQUTARIIT INISSEQQITAT PILLUGIT ERNUMANEQ	23

KAPITALI 6 – INEQARNEQ PILLUGU MAALARUTEQARTARFIK	25
6.1 INUIT PISINNAATITAAFFIINUT TUNNGASUTIGUT ILLERSUGAANEQ: EQQARTUUSSISUT AALAJANGIINERINIK SUNNIUTEQARTUNIK PISSARSISINNAANEQ	25
6.2 KALAALLIT NUNAANNI PISSUTSIT: INEQARNEQ PILLUGU MAALARUTEQARTARFIUP PIGINNAASAANIK ANNERTUSAANISSAMUT PISARIAQARTITSINEQ?	26
KAPITALI 7 – PAASISSUTISSAT PISSARSISINNAASAT	27
7.1 INUIT PISINNAATITAAFFIINUT TUNNGASUTIGUT ILLERSUGAANEQ: NALIGIINNGISSUSEQ PILLUGU PAASISSUTISSANIK PISARIAQARTITSINEQ	27
7.2 KALAALLIT NUNAANNI PISSUTSIT: PAASISSUTISSANIK AAQQISSUUSSAMIK IMMIKKOORTITERNEQARTUNIK AMIGAATEQARNEQ	27
INAAARUTAASUMIK NASSUIAATIT	29

Ineqarnissamut pisinnaatitaaffik inuit ataasiakkaat toqqissisimasumik naleqquttumillu inuunissamut periarfissaanut tunngavoq. Inigisaq nammineq ilaqutariittullu inuunermut sinaakkutaavoq, taamaattumillu inuit pisinnaatitaaffiitigut immikkuy illersugaalluni. Pissutsit arlallit ataasiakkaat ineqarnissamut pisinnaatitaaffimmik atuinisinaanissaannut pingaaruteqarput. Inuiaqatigiinni nalinginnaasumik atugarissaarneyq aamma inissianik niueruteqarnermi aqqissuussineq annertuumik pingaaruteqarpoq, aammali atugarissaarnermi politikikkut apeqqutit qitiusumik ajornartorsiutaapput. Inuit aarlerinartorsiortut, nappaateqarneyq, inuunermi ajornartorsiutit, innarluuteqarneyq il.il. pissutigalugit imminnut pilersorsinnaanngitsut, inissiamut tulluartumut isernissaq ajornakusoortissinnaavaat, soorlu ilaat ilaqutariit arlaliullutik najukkami ataatsimi najugaqartariaqarsinnaasut, ass. aningaasartuutit qaffasissut pissutigalugit.

Nalunaarusiami siullermik suliassaqarfimmi ineriartorneyq naatsumik nassuiarneqarpoq. Tulliullugu pingaarnersiulluni suliassaqarfimmi inuit pisinnaatitaaffii nassuiarneqassapput, kiisalu Kalaallit Nunaanni innuttaasut aarlerinartorsiortut inissiamut isersinnaanerat qanoq innersoq. Tamatuma saniatigut FN-ip atasinnaasumik ineriartortitsinissamut nunarsuarmi anguniagaasa Kalaallit Nunaanni ineqarnermut suliassaqarfimmut attuumassutaat aamma nassuiarneqassaaq.

Nalunaarusiami sammisat sisamat toqqarneqartut ukkatarineqarput, innersuussisoqarlunilu Kalaallit Nunaanni inuit pisinnaatitaaffii sukkut nukittorsarneqarsinnaanersut. Sammisat tassaapput:

- Angerlarsimaffeqanngitsut, inisseqqitat aamma inissaaleqisut
- Pinngitsaaliilluni anisitsinerit
- Ineqarneyq pillugu Maalaaruteqartarfik
- Paasissutissat pissarsiarisinnaasat

NALUNAARUSIAMI INNERSUUSSUTIT PINGAARNERIT

Ilaatigut innersuussutigaarput, Naalakkersuisut kommunit peqatigalugit:

- Angerlarsimaffeqanngitsut, inisseqqitat aamma inissaaleqisut pillugit nuna tamakkerlugu iliuusissatut pilersaarummik ataatsimoortumik akuersissuteqarlutillu naammassinnissasut, innuttaasut ilaqutariillu ikiorneqarnissaat qulakkeerniarlugu, inuttut aningaasaqarnikkullu inissisimanerisa pitsaanngorsarnissaa periarfissinniarlugu kiisalu inissiamik tulluartumik nassaarnissaannut ikiorniarlugit.
- Qulakkiissagaat, ilaqutariit ukiukitsunik meerartallit inissiani ilaqutariit saniatigut allanik inoqartunut inisseqqinneqartassanngitsut.

- Inisseeqqittarfiit pillugit minnerpaaffissanik eqqussissasut, matuma ataani kiassarneq, innaallagialaq, perusuersartarfik uffarfillu atoriaannaat pillugit piumasaqaateqartoqassasoq.
- Qulakkiissagaat, ineqarnermut suliassaqarfimmi ineriartorneq pillugu ilisimasanik paasissutissanillu pissarsisoqassasoq nutarsaasoqassasorlu, matuma ataani inuit aalajangersimasumik najugaqanngitsut aamma pinngitsaaliilluni anisitsinerit amerlassusai misissorneqassasut.

SUMMARY

The right to housing concern the individual's ability to live a safe and dignified existence. Housing is the framework for private- and family life and therefore also enjoy a special human rights protection. Several factors are important for the individual's opportunity to enjoy the right to housing. The general prosperity of the society and the regulation of the housing market are of great importance, but also questions pertaining to welfare policy are key issues.

Vulnerable groups, who are unable to support themselves due to illness, social problems, disability etc., can have difficulty in gaining access to adequate housing, and in some instances several families may be forced to live together in the same house due to e.g. high expenses.

The report first provides a brief description of developments in the area. Secondly, the human rights law in the area will be described briefly, as well as vulnerable persons' access to housing in Greenland. The relevance of the UN Sustainable Development Goals for the equal treatment area in Greenland will also be described.

In the report, four selected topics will be the focus points and recommendations will be given to how human rights can be strengthened in Greenland. The topics are:

- Homeless, rehoused and houseless
- Forced evictions
- The Housing Complaints Board
- Accessible information

THE KEY RECOMMENDATIONS OF THE REPORT

Our recommendations include that Naalakkersuisut in corporation with the municipalities:

- Implement a comprehensive, national plan of action on the homeless, rehoused and houseless to help this vulnerable group of persons and families with improving their social and economic situation and to find appropriate housing.
- Secure that families with underage children are not rehoused in living-quarters shared with residents that are not part of their family.
- Implement minimum standards for rehousing, including requirements for access to heating, electricity, running water, lavatory and bath.
- Secure that systems are implemented that continuously collect information on the number of persons without a permanent residence and forced evictions.

KAPITALI 1

IMMIKKOORTUMI INERIARTORNEQ

Ukiuni kingullerni suliassa qarfirmi tulluuttut ilaatigut pipput:

- Naalackersuisut ukiuni arlalinni Kalaallit Nunaanni inissiat nammineq pigisat amerlisarniarlugit politikikkut suliniute qarput, tamatumani ilaatigut nalinginnaasumik inissianut attartortakkanut utaqgisut ikilisarniarlugit.¹ Taamaaliorto qarpoq inissiat attartortakkat andelsbolig-inut aamma inissianut nammineq pigisanut allanngortitsinissamut tapiissute qarnikkut.² Tamatumunnga atatillugu Naalackersuisut tapersiisarnermut aaqqiissutinik arlalinnik ineriartortitsipput, inissianik nammineq pigisanik niuerfimmik ineriartortitsinissaq annertusaanissarlu siunertaralugu. Assersuutigalugu attartortoq, attartukkaminik nammineq piginnilerusuttoq, aningaasaliinissamut taarsigassarsinissamut qinnute qar sinnaavoq akilu appartissinnaallugu. Eqqarsaatigineqartarpoq, inissiaq sumiinnersoq – illoqarfinni ineriartortuniit ungasinnermiikkaanni, procenti taarsigassarsissutaasinnaasoq annerusarpoq.³
- Naalackersuisut suliniutit arlallit aallartisarnikuuaat, pisortat inissiaataat oqummik ajornartorsiorfiusut ikiorniarlugit. 2014-imili Namminersorlutik Oqartussat suliniummik "Inissiat qungujulasut"-nik taaneqartumik ingerlatsipput, tassani inissiat oqullit iluarsaanneqartarlugit.⁴ Juli 2019-imi inissiat 151-it iluarsaanneqareersimapput.⁵ December 2018-imi suliniummik maskiinanik marlunnik pisiareqqammisanik misilittaammik aallartitsiso qarpoq illup iluani silaannarmik naammaginartumik pilersitsinissamut, taamaasillutik ilaqutariit inigisaminniiginnarsinnaallutik, oqummik ajoqusersimasup iluarsaanneqarnerani naammassineqarnissaanullu.⁶
- 2016-imi Kommune qarfik Sermersooq Nuummuk illoqarfiit pingaarnersaannut periusissiamik sulia qarpoq. Periusissiami anguniakkat ilaat tassaavoq, Nuuk ullumikkut 17.000-inik inoqartoq 2030-mi 30.000-inik inoqalissasoq.⁷ Tamatumunnga atatillugu illoqarfirmi 2030-nnginnerani inissiat 7.000-it nutaat sanaartorneqassapput.⁸
- 2017-imi Naalackersuisut, innuttaasup ineqarnermut tapiissummik tunineqartarnerata aningaasartaasa naatsorsorneqartarnerinut ilusiliaq allanngortippaat. Ilusiliami nutaami annerusumik innuttaasup maanna isertitai tunngavigineqarput.⁹ Tamatuma saniatigut Naalackersuisut siusinnerusukkut nalunaarutigini kuuaat Namminersorlutik Oqartussat inissiaataanni ineqarnermut akiliut uninngatinniarlugit.¹⁰
- 2017-imi Kommune Kujallermi suliniummik misileraataasumik aallartisaaso qarpoq aningaasaqarnikkut siunnersuinermik, pingaartumik ilaqutariinnut angerlasimasunik meerartalinnut aningaasaqarnikkut ajornartorsiortunut sammisumik, matuma ataani ineqarnermut akiitsulinnut, inigisaminnit anisitaanissamut aarlerinartorsiortunut imaluunniit anisitaareersimasunut. Akiitsut pillugit siunnersuineq inissiaatileqatigiiffiup INI A/S-ip ataanut tunngavissinneqarnikuvoq. 2018-imi suliniut ukkata qarfinnik suleqatinillu arlalinnik annertusineqarpoq, 2019-imumlu Aningaasanut Inatsimmi

suliniutip ingerlateqqinnissaanut kiisalu 2019-imi Kalaallit Nunaanni kommuninut tamanut neqeroorutip siammarnissaanut aningaasaliisoqarpoq.¹¹

- Naalackersuisut 2019-imi angerlarsimaffeqanngitsut pillugit immikkoortoq qulaajaaviginiarlugu suliamik aallartitsipput, tamatumani siunertarineqarpoq kommunit nalinginnaasumik tunngavissinnissaat isumaginninnikkut iliuusissatut pilersaarutinik suliaqarnissamut, najukkami unammillernartut eqqarsaatigalugit. Naalackersuisut aamma pilersaarusiortaat sulineq aallartisassallugu, immikkoortumi immikkut ilisimasallit suliniutissanut piviusunut innersuussuteqartillugit, angerlarsimaffeqanngitsunut aallartisaassutissanik kiisalu angerlarsimaffeqannginnermik pinaveersaartitsisussanik.¹²
- Naalackersuisut pisortanit ikiorsiissutit pillugit aaqqiissusseqqinnermut piareersaataasumik sulineq aallarereerpaat. Ilaatigut maannakkut inatsisaasut nutarsarneqassapput, ullumikkut pisortanit ikiorserneqarnissamut atatillugu Kalaallit Nunaanni aalajangersimasumik najugaqartoqarnissaanut atatillugu, tamama angerlarsimaffeqanngitsut ikiorserneqarnissaat pillugu sulineq pisariutittarmagu. Ilanngullugu pilersaarusiorneqarpoq, angerlarsimaffeqanngitsut pisortanit ikiorsiissutinik tiguisartut suliniutinik inuunermi piginnaanngorsaaqqinnerusunik tiguisassasut.¹³
- 2019-imi FN-ip Aningaasaqarnermut, Isumaginninnermut aamma Kulturikkut piginnaatitaaffiit pillugit Komité-ata oqaatigaa, Kalaallit Nunaanni inissiat akikitsut amigaataanerit ernumanartillugu. Komité-p aamma ernummatigaa pinngitsaaliilluni anisitsisarnerit amerlassusaat. Tamanna tunngavigalugu Kalaallit Nunaanni naalackersuisunut ilaatigut innersuussisoqarpoq, inissiat akikitsut amerlassusaat annertusarniarlugit suliniutinik aallartisaasoqassasoq, matuma ataani inissiat nalinginnaasut inoqanngitsut sukkanerusumik iluarsartuunneqassasut, aamma Kalaallit Nunaanni inatsisitigut qulakkeerneqassasoq attartortut pinngitsaalisallutik anisitaalersut suleriutsikkut illersorneqarnissaat.¹⁴
- 22. november 2019-imi Naalackersuisut nalunaarutigaa, Namminersorlutik Oqartussat inersimasut inuuniarnikkut ajornartorsiortut aamma angerlarsimaffeqanngitsut amerliartortut pillugit ajornartorsiut qulaajarniarlugu sulineq aallartisaraat. Taasungalu atatillugu angerlarsimaffeqanngitsut kisinneqarnerat allartinneqarpoq taavalu immikkut ilisimasalinnik isummersoqatigiinnik pilersitsisoqarluni taakku pillugit innersuussutinik ingerlateqqiisartussanik. Pilersaarut naapertorlugu aaqqiissutissanut siunnersuutinik 2020-mi maajip nalaani tunniussisoqartussaagaluarpoq.¹⁵

KAPITALI 2

NUNANI TAMALAANI SINAAKKUTIT

2.1 INEQARNISSAMUT PISINNAATITAFFIMMIK NUNAT TAMALAAAT ILLERSUINERAT

Ineqarnissamut pisinnaatitaaffik aningaasaqarnikkut inuunermilu pisinnaatitaaffiuvoq, ilaatigut FN-ip Aningaasaqarnikkut, Isumaginninnikkut aamma Kulturikkut Pisinnaatitaaffiini qulakkeerneqartoq.¹⁶ Aningaasaqarnikkut, isumaginninnikkut aamma kulturikkut suliaasaqarfinni inuit pisinnaatitaaffii annertuumik pisinnaatitaaffiupput, politikikkut aamma inatsisitigut suliniutitigut annertusiarortumik anguniarneqartariaqartut. Tamatuma nassataraa naalagaaffiit ingerlaavartumik immikkoortut ataasiakkaat iluanni pitsanngorsaaneermik, isumaqatigiisummi pisinnaatitaaffinnik "siumut ingerlasumik tamakkiisumik piviusunngortitsinermik" taaneqartumik, suliaqarnissamut pisussaaffeqarnerat.¹⁷

FN-p Aningaasaqarnikkut, Isumaginninnikkut aamma Kulturikkut Pisinnaatitaaffiini aalajangersarneqarpoq, kinaluunniit inuuniarnermut tulluurtumut, inummut nammineq inuullu ilaqutaanut naammattumik pisinnaatitaaffeqartoq, matuma ataani atisaqarnissamut aamma ineqarnissamut kiisalu inuunermi atugarisat pitsanngorsartuarnissaannut pisinnaatitaaffeqartoq.¹⁸ Isumaqatigiisummittaaq erserpoq, naalagaaffiit ineqarnissamut pisinnaatitaaffiup piviusunngortinnissaa qulakkeerniarlugu tulluurtunik aqqiissutinik aalajangiissasut.¹⁹

FN-ip Aningaasaqarnikkut, Isumaginninnikkut aamma Kulturikkut Pisinnaatitaaffii isumaqatigiisuttip nassuiaataani nalinginnaasumik oqaaseqaammi oqaatigaa, naalagaaffiit pisinnaatitaaffinnik siumut ingerlasumik piviusunngortitsinissamik qulakkeerinneq iliuuseqarnissamut pisussaaffimmik aamma inerneqartitsinissamut pisussaaffimmik imaqartoq.²⁰ Naalagaaffiit pisussaaffilerput isumaqatigiisummi pisinnaatitaaffiit piviusunngortinneqarnissaat pillugu sulissallutik (iliuuseqarnissamut pisussaaffik). Peqatigitillugu pisinnaatitaaffiit annertusiarortumik piviusunngortinneqassapput, taamaasilluni naalagaaffiup allornikkaartumik tamakkiisumik piviusunngortitsinissaa qanilliaruaassammagu (inerneqartitsinissamut pisussaaffik).

Komité-p ilanngullugu oqaatigaa, naalagaaffiit sukkasuumik sunniuteqartumillu iliuuseqarnissaat naatsorsuutigineqartoq, kisiannili iliuuseqarnissamut pisussaaffimmi aamma eqqarsaatigineqassasut naalagaaffiup iluaqutissat. Taamaasilluni naalagaaffiup pisussaaffigaa, naalagaaffiup iluaqutissat atoriaannaasaasa iluani sapinngisamik pitsaanerpaamik isumaqatigiisummi pisinnaatitaaffiit piviusunngortinnissai sulissutigiissallugit.²¹

Europami Inuit Pisinnaatitaaffii pillugit Isumaqtigiissut ineqarnissamut pisinnaatitaaffimmik iluamik illersuisumik imaqanngilaq, kisianni isumaqtigiissummi artikeli 8 nammineq aamma ilaqutariittut inuuneqarnerup, angerlarsimaffeqarnerup aamma allaffigeqatigiinnerup ataqqineqarnissaanut pisinnaatitaaffimmik illersuivoq. Isumaqtigiissummut ilassutitut allattukkami siullermi artikeli 1-ip tamatuma saniatigut imaraa piginnittussaannermik illersuineq, Europami Inuit Pisinnaatitaaffii pillugit Eqqartuussiviup sulerusaa naapertorlugu killilimmik annertussusilimmik ineqarnissamut pisinnaatitaaffimmut tunngasoq.²²

Europami Inuit Pisinnaatitaaffii pillugit Isumaqtigiissummi pisinnaatitaaffiit nalinginnaasumik innuttaasutut politikikkullu pisinnaatitaaffittut nassuiarneqartarput. Kisiannili Europami Inuit Pisinnaatitaaffii pillugit Eqqartuussiviup aalajangernikuuaa, pisinnaatitaaffiit taakku pisut ilaanni isumaqartartut, naalagaaffiup isumaginninnikkut aningaasaqarnermi pissutsit ilaannik qulakkeerinnittussaanneranik, tamanna isumaqtigiissummi pisinnaatitaaffinnik ajornaatsumik sunniuteqarluartumillu illersuineq qulakkeerneqarnissaanut pisariaqarpat.²³ Assersuutitut eqqartuussiviup aalajangerpaa, Italia pisussaaffeqartoq inuup innarluutillip inissamik pissarsinissaanut ikiussallugu.²⁴ Eqqartuussiviup suliama allami aamma aalajangerpaa, nammineq aamma ilaqutariittut inuuneqarnissamut pisinnaatitaaffik unioqqutinneqartoq, Spaniap ilaqutariit fabrikkip qanittumiittup mingutsitsineranit isumannaarinniffigisimanngimmagit, tamatuma nassataraa, ilaqutariit peqqissutsikkut pissutsit tunngavigalugit inigisaminnit nuuttariaqarsimmata.²⁵

FN-ip Aningaasaqarnikkut, Isumaginninnikkut Kulturikkullu Pisinnaatitaaffiit pillugit Isumaqtigiissutaa aamma Europami Inuit Pisinnaatitaaffii pillugit Isumaqtigiissut isumaqtigiissummi pisinnaatitaaffinnut atatillugu immikkoortitsinissamut nalininnaasumik inerteqqutinik imaqarput, matuma ataani aamma ineqarnissamut pisinnaatitaaffimmut atatillugu.²⁶

2.2 ATASINNAASUMIK INERIARTORNISSAQ PILLUGU FN-IP NUNARSUARMI ANGUNIAGAI

Ukiut tamaasa FN ukiumoortumik ataatsimeersuartitsisarpoq, atasinnaasumik ineriartornissaq pillugu FN-ip nunarsuarmi anguniagaasa naammassineqarnerisa killiffia pillugu. Illoqarfiit aamma najukkami inuiaqatigiit atasinnaasut pillugit anguniagaq 11-mik naammassinnineq sammisat ilagaat, 2018-imi ataatsimiinnermi itisilerlugu suliarineqartoq. Tamatumunnga atatillugu FN-ip ineqarnissamut pisinnaatitaaffik pillugu immikkut nalunaarusiortartup, Leilani Farha-p tikkuarpaa, nunarsuarmi anguniakkat amerlasuut sinnerisa anguneqarnissaannut ineqarnissamut pisinnaatitaaffik piumasaqaataasoq.²⁷

Pingaartumik anguniakkat ilaat 11.1 ineqarnissamut pisinnaatitaaffimmum attuumassuteqarpoq:

Anguniakkat ilaat 11.1: 2030-utinagu kikkut tamarmik inissianut tulluurtunut isumannaarsagaasunullu naammaginartumik akilinnut isersinnaanissaat qulakkeerneqassaaq, tassani tunngaviusumik sullinneqarsinnaasoqassaaq, kiisalu piitsoqarfiit nutarsarneqassapput.

Uuttuut 11.1.1: Illoqarfimmi inuit piitsoqarfinni najugaqartut, pisortatiguunngitsumik sanaartukkat imaluunniit inissiat naleqqutinngitsut amerlassusaat.

Anguniakkat ilaat aamma uuttuut tassunga atuuttoq inuit pisinnaatitaaffiit attuumassuteqarput, tassani tulluurtumik inuunermi atugaqarnissamut pisinnaatitaaffimmik naammassinninnermut atatillugu isigissallugu naleqquttuummat, innuttaasut qanoq amerlatigisut inissiani naleqqutinngitsuni najugaqarnersut il.il.²⁸

Kalaallit Nunaat eqqarsaatigalugu ineqarnermut suliassaqarfiup iluani ineriartornermut atatillugu paasissutissanik kisitsisitigullu paasissutissanik nutarsakkanik amigaaqartoqarpoq, matuma ataani inuit aalajangersimasumik najugaqanngitsut aamma pinngitsaaliilluni anisitsinerit pillugit. Atani paasissutissat pissarsiarinnaasat pillugit immikkoortoq 7-imi paasisaqarnerugit.

KAPITALI 3

NUNAMI NAMMINERMI SINAAKKUTIT

3.1 INISSIANIK NIUERFIK

Kalaallit Nunaanni inissiat amerlanerpaartaat pisortanit pigineqarput. Ukiorpassuarni politikikkut anguniagaanikuuvoq inissiat nammineq pigisat amerlisarnissaat, tamatumani inissiat attartortakkat andelsbolig-inut aamma inissianut nammineq pigisanut allanngortinnissaannut kajumissaarinikkut.²⁹ Ineqarnerli pillugu politikikkut suliniutit pisortani inissianik niuerfik ineqariaatsimi sulii saqquminerpaanerani allannguigaanngilaq, taakkulu 2010-mi inissiat amerlassusaannit 60 procentiupput.³⁰ 2018-imi inuiaqatigiinni misissuinermi peqataasut 42 procentii inissiami attartukkami najugaqarput, kiisalu 34 procentii inissiami nammineq pigisami najugaqarlutik. Sinneruttut 24 procentit ilaqtutani imaluunniit angerlarsimaffimmi ineeqqami attartukkami najugaqarput.³¹

Naalackersuisut aamma kommunit taamaasillutik inissianik niuerfimmi qitiullutik inissisimapput, matuma ataani pingaartumik ajornartorsiortut inissiamik naleqquttumik pissarsisinaanerannut periarfissamut atatillugu.

Kalaallit Nunaanni pisortat inissiatileqatigiiffiutaat annertunerusut pingasuupput: Kommuneqarfik Sermersuup inissiatileqatigiiffiutaat Iserit A/S aamma Namminersorlutik Oqartussanit pigineqartut INI A/S aamma Illuut A/S.³² Iserit A/S-ip Kommuneqarfik Sermersuup inissiaatai pigai allaffissorlugillu, Illuut A/S-ip inissiat arlallit pigai, kisianni allami allaffisortillugit (Agerskov Consulting), INI A/S-ip taamaallaat inissiat kommuninit pigineqartut aamma Namminersorlutik Oqartussanit pigineqartut allaffissorlugit.³³ Inissiat pisortanit pigineqartut aalajangersakkanik arlalinnik malittarisassiorneqarput, tassani pingaartumik inissianik attartorneq pillugu Inatsisartut inatsisaat eqimattani ajornartorsiortunik illersuineranut qitiusuulluni. Peqqussut kommunit ineqarnikkut isumaginninnermi siunertanut innersuussisinaanermut pisinnaatitaaffianik imaqarpoq³⁴, inissarsiorturnillu utaqqisunut ilanngussineq nalunaarummik malittarisassiorneqarluni³⁵. Piffissami 2005-imit 2012-imut ukiumut init 250-it missaat isumaginninnikkut innersuussisinaanermut pisinnaatitaaffik aqutugalugu innersuunneqarput, taakku inissanik innersuussinerit 10-13 procenterivaat.³⁶

Attartortut isertitakittut ineqarnermut attartornermut aningaasartuutitut tapersiivigineqarnissamut qinnuteqarnissamut periarfissaqarput, inuinnarnut attartornermut aamma inissiani nalinginnaasumi attartornermut.³⁷ Ukiunili kingullerni ilaqtariit, akiliisinnaassuseqannginneq pissutigalugu inigisaminnit anisitaasut amerleriarsimapput.³⁸ 2017-imi Kommune Kujallermit suliniummik misilittaataasumik aallartisisoqarpoq, tassani INI A/S ilaatigut kommuni suleqatigalugu akiitsut

pillugit siunnersuisartunik pilersitsivoq, inunntut ilaqutariinnullu ineqarnermut akiitsoqartunut attaveqartartunik. Suliniummik siunertaavoq aaqqiissutinik ujartuinissaq, innuttaasut ataasiakkaat akiitsuminnik aqutsisinnaalernissaannik kiisalu inigisaminnik paarsiinnarsinnaanissaannik qulakkeerinnittumik. Suliniut kommunimi pitsaasumik inerneqartitsivoq³⁹, taamaattumik 2019-imi Kalaallit Nunaanni kommuninut tamanut ingerlateqqinneqarpoq annertusineqarlunilu.⁴⁰

2015-imi Inatsisartut innuttaasup ineqarnermut ikiorsiissutinik pissarsisarneranut naatsorsuisarnermut ilusiliaq allanngortippaat. Allanngueq sioqqullugu ukiumi siuliani qaninnermi inoqutigiit ataatsimut isertitaat aallaavigalugu ikiorsiissutit naatsorsorneqartarput. Ilusiliami nutaami tunngavigineqarpoq inoqutigiit qinnuteqarfiup nalaani maanna isertitai, taamaasilluni naatsorsuineq eqqornerussaaq kiisalu inoqutigiit maanna pisariaqartitaanut naleqqunnerulluni.⁴¹ Naalakkersuisut tamatumani saniatigut siusinnerusukkat nalunaarutiginiuuat inissiani Namminersorlutik Oqartussanik pigineqartuni ineqarnermut akiliut uninngatinniarlugu.⁴² Iserit A/S aamma INI A/S isumaqarput, ineqarnermut akiliutinik iluarsineq taama ittoq, niuerfimmi akimit appasinnerusumik aalajangersarneqartoq nalinginnaasuunngitsaq, kaaviiartitanik paarsiinnarnissamut ajornakusuulersitsisoq, taamaasilluni ilaatigut inissiat iluarsaannissaanut missingersuutini inissaqartitsinani.⁴³

Namminersorlutik Oqartussat imaluunniit kommunit inissiani attartortittagaanni attartortoq assersuutigalugu ineqarnermut akiliutit qaffanneqarnissaannut kalerriteqarnermut, aserfallatsaaliinnermut malittarisassanut atatillugu imaluunniit iserternermi inissiap qanoq issusaanik naammaginninngikkuni, innuttaasooq Ineqarneq pillugu Maalaaruteqartarfimmut maalaaruteqarsinnaavoq.⁴⁴ Namminersortut inissiat attartugassaataat tassani ilaangillat. Taamaasilluni Maalaaruteqartarfik suliani arlalippassuarni aalajangiinissamut piginnaatitaavoq, kisiannili assersuutigalugu ineqarnermut akiliutip qaffanneqarnerata annertussusai pillugit aalajangiisinnaanngilaq imaluunniit ineqarnermut akiliutip qaffasissusaa pillugu sulianik suliaqarsinnaanngilaq. Ineqarneq pillugu Maalaaruteqartarfiup aamma maalaarutit, Maalaaruteqartarfimmi suliarinissaanut naleqqutinngitsut itigartittarpai, assersuutigalugu uppenarsaasoqassappat.⁴⁵ Inissianik attartortitsisarneq pillugu Inatsisartut inatsisaat nr. 2, 12. maj 2005-imeersoq naapertorlugu Ineqarneq pillugu Maalaaruteqartarfik ukiunut sisamanut toqqarneqartarpoq, ilaasortat tassaapput siulittaasoq Ineqarnermut Attaveqatigiinnermullu Naalakkersuisumit toqqarneqartoq kiisalu maalaaruteqartarfimmut ilaasortat nalinginnaasut pingasut INI A/S-ip, Ineqartut Peqatigiiffiisa Kattuffiata IPK aamma Kalaallit Nunaanni Kommunit Kattuffiata (KANUKOKA) inassuteqareernerisigut toqqarneqartut.⁴⁶ Kisianni KANUKOKA aamma IPK ukiuni kingullerni atorunnaarsinneqarnikuupput.⁴⁷ Taamaattumik innersuussinissamut pisinnaatitaaffiat nikerartumik IMAK-imit (Ilinniartitsisut Meeqqat Atuarfianneersut Kattuffiat), PPK (Peqqinnissaq Pillugu Kattuffiit) aamma SIK-mit (Sulineramik Inuussutissarsiuteqartut Kattuffiat) tiguneqarpoq.⁴⁸ Ineqarneq pillugu Maalaaruteqartarfiup inerniliineri eqqartuussivinnut suliassanngortinneqarsinnaapput.⁴⁹

Naalakkersuisut ukiorpaaluit ingerlanerini Kalaallit Nunaanni inissiat nammineq pigisat amerlisarnissaat pillugu politikki ingerlappaat, tamatumani ilaatigut

inissianut attartorneqarsinnaasunut nalinginnaasunut utaqqisut allattorsimaffiiniittut ikilisarniarlugit.⁵⁰ Tamanna pivog inissianik attartortakkanik andelsboliginut aamma inissianut nammineq pigisanut allannngortitsinermut tapiissuteqarnikkut.⁵¹ Matumani Naalakkersuisut taoersiisarnermut aaqqiissutinik arlalinnik ineriartortitsisimapput, namminersorluni inissianik niuerfiup inerisarnissaa annertusarnissaalu siunertaralugu. Assersuutigalugu attartortup, ini attartukkani nammineq pigilerusukkuniuk, pisinermi aningaasaliinissamut tapersersorneqarnissamut qinnuteqarsinnaavoq, kiisalu pisinermi akimik appaavigitilluni.⁵²

3.2 INISSANIK AMIGAATEQARNEQ

Illoqarfinni annerni inissanik annertuumik amigaateqartoqarpoq, matumani ukiuni arlalippassuarni inissianut pisortanit pigineqartunut utaqqisut amerlasoorujussuusimapput. Assersuutigalugu Nuummi inissiamut attartortakkamut utaqqineq agguaqatigiissillugu ukiut 7,5-it missaanniittarpoq.⁵³ Tamatumunnga pissutaavoq illoqarfinnut nutsernerujussuaq annertusiartortoq, tamatumani assersuutigalugu piffissami 1. januar-imit 26. marts 2019-imut Nuummi innuttaasut 217-inik ikalipput. Tamanna qaffariarneq annertoourujussuuvoq, Nuummi innuttaasut siusinnerusukkut ukiut tallimakkaarlugit imaluunniit arfinilikkaarlugit inunnik 1000-it missaannik amerleriartarsimammata.⁵⁴ Sivisuumik utaqqisarneq pingaartumik innuttaasunut, namminersorluni niuerfimmi inissamik tulluurtumik nassaarnissamut annikinnerpaanik periarfissalinnut eqquisarpoq.

Pisortat inissiaatai arlallit inoqanngillat, nungullarnikuunerat aamma oqummik eqqugaasimanerat pissutigalugu. Juni 2015-imi Namminersorlutik Oqartussat inissiaataat 399-it nungullarsimanerat pissutigalugu inoqanngillat, kiisalu 300-t oqoqarnerat pissutigalugu inoqaratik.⁵⁵

3.3 PISORTANIT IKIORSIISSUTIT

Pisortanit ikiorsiissutit pillugit Inatsisartut peqqussutaata qulakkeerpaa innuttaasut ajornartorsiortut erngertumik pisariaqartitsilernerme imaluunniit pilersuinerlut aamma aalajangersimasumik aningaasartuutitut pisortanit ikiorneqarsinnaanerut, tamatumani innuttaasoq imminut aamma ilaquuttaminut inuunerme pisariaqartitanik pissarsisinnaanngippat. Pisinnaatitaaffik tamanna piumasagaatit aalajangersimasut ataanni kikkunnut tamanut Kalaallit Nunaanniittunut atuuppoq⁵⁶, kiisalu inatsisut pingaarnertut annerpaamik sulisup ilinniarsimanngitsup appasinnerpaamik akissarsiaasa 65 procentianik pisinnaalluni⁵⁷. Pisortanit ikiorsiissutinik pissarsisartut, pisortanit ikiorsiissutisarnernerup saniatigut akissarsiaqarlutik sulinissamut periarfissaqarput, kisianni akissarsiarisagaat, ikiorsiissutit nalimmassaavigineqassapput.⁵⁸

Pilersuinerlut aamma aalajangersimasumik aningaasartuutitut pisortat ikiorsiissutaanik naatsorsuineq, pilersuinissamut atoriaannaasanik aamma aalajangersimasumik aningaasartuutitut matussusiisussanik imaqarpoq. Aningaasat atoriaannaasat akigititanit aalajangersimasunit naatsorsorneqartarput, taamaattumillu pisortanit ikiorsiissutinik pissarsisartoq akigititat aalajangersimasut sinnerlugit aningaasanik atoriaannaasanik amerlanerusunik aningaasarsisinnaanngilaq. Akigititat kommunimit kommunimut nikerarput, kommuninili tamani akigititat assigiinngillat kisimiittoq, apparit imaluunniit

meeqqanut tapiissutit pineqarnersut apeqqutaatillugit. Kommuni apeqqutaatillugu kisimiittoq qaammammut 1.472 aamma 1.732 kr.-it akornanni pissarsisinnaavoq, aappalik qaammammut 2.295 aamma 2.836 kr.-it akornanni pissarsisinnaavoq, kiisalu meeqqamut tapiissutini angajoqqaat qaammammut 1.000 kr.-inik pissarsisinnaapput.⁵⁹

2017-imi innuttaasut 18-iniit 64-inut ukiullit 5.694-it ukiup ingerlanerani minnerpaamik 500 kr.-imik pisortanit ikiorserneqarput, tamanna isumaqarpoq, Kalaallit Nunaanni inuit sulisinnaasut piffissami tassani 15,2 procentii pisortanit ikiorsiissutinik pissarsisimapput.⁶⁰ Kisitsit 2014-imi appariartorsimavoq, tassani kisitsit qaffasinnerpaaffimminiippoq – aningaasalli killilimmik annertussuseqarput. Tamatuma takutippaa, ikiorsiissutinik pissarsisartut amerlanerpaat saniatigut piffissap ilaani sulisartut imaluunniit ukiup ilaannaani killilimmik ikiorsiissutinik pissarsisartut.⁶¹

Inatsisartut peqqussutaat aamma imaqarpoq, qinnuteqartup imminut ikiornermigut qanoq ililluni maanna imaluunniit siunissami imminut ilaqtaminillu pilersuinissamut ajornartorsiuutinik aninguisinnaanerluni qinnuteqartup kommunalbestyrelsimit siunnersorneqarsinnaanissamut pisinnaatitaaffeqarneranik,⁶² kiisalu nutsernissamut ikiorneqarnissamut periarfissaqarluni, tamanna qinnuteqartup ineqarnerani inuussutissarsiorneranilu pissutsinik iluarsippat.⁶³ Suliassaqarfimmi Kommunalbestyrelsip aalajangiinera lsumaginninnikkut Maalaaruteqarnermi Aalajangiisartunut maalaarutigineqarsinnaavoq.⁶⁴

2018-imi siusinaartumik suliunnaarnersiutisiat qaffasinnerpaartaat ukiumut 113.068 kr.-it tungaannut inissisimavoq, appasinnerpaarluni ukiumut 56.534 kr.-it tungaannut inissisimalluni.⁶⁵ 66-inik ukioqalersimagaanni utoqqalinersiaqalertoqarsinnaavoq, taakku tunngaviusumik pisassanik aamma utoqqalinersianut tapiliutinik imaqarput. 2017-imi tunngaviusumik pisassat ukiumut 60.350 kr.-it tungaannut inissisimapput, tassanili apeqqutaavoq, utoqqalinersiallip ukiumut ataatsimut isertitaasa aningaasat aalajangersimasut qaangernerai. Tamanna aamma atuuppoq utoqqalinersianut tapiliutit, kisimiittumut ukiumut 74.859-usut kiisalu aappalimmut ukiumut 41.611 kr.-it tungaannut inissisimallutik.⁶⁶ Tamakkiisumik utoqqalinersiaqarnissamut pisinnaatitaaffeqarnissamut piumasaqaataavoq 15-inik ukioqalersimanermit utoqqalinersiaqalernissap tungaanut minnerpaamik ukiuni 40-ni Kalaallit Nunaanni, Danmarkimi imaluunniit Savalimmiuni aalajangersimasumik najugaqarsimanissaq. Tamanna eqquutsinneqanngippat, utoqqalinersiat tigusakkat appasinnerusarput.⁶⁷

3.4 SULIFFISSAALEQINEQ

2018-imi Kalaallit Nunaanni sulisinnaasut qaammammut agguaqatigiissilluu inuit 27.231-iupput.⁶⁸ Taakkunanin inuit agguaqatigiissillugu 1.582-it suliffeqanngillat, taakku 5,8 procentit missaanniupput. 2017-imi sanilliullugu suliffeqannginneq 1 procentimik appariarsimavoq. 2018-imi Kalaallit Nunaanni katillugit inuit 18-65-inik ukiullit sisamararterutaasa missaat sulinngillat. Angutit arnallu akornanni suliffeqannginneq naligiipjaarloq – 2018-imi suliffeqanngitsut 53,5 procentiisa missaat angutaapput, suliffeqanngitsut 46,5 procentiisa missaat arnaallutik.⁶⁹

Nunaqarfinni suliffeqanngitsut nalinginnaasumik illoqarfinnit amerlanerupput.⁷⁰ 2018-imi nunaqarfinni sulisinnaasut qaammatip ingerlanerani 9 procentii suliffeqanngillat, tamanna illoqarfinni 5,4 procentiinnaavoq. PIngaartumik inuusuttut 25-t ataallugit ukiullit, nunaqarfinni najugaqartut sakkortuumik eqqugaqqapput. Suliffeqannginneq ukiup qanoq ilinera apeqqutaatillugu annertuumik nikerartarpoq, tassani ukiukkut suliffeqanngitsut amerlanerpaasarlutik kiisalu aasakkut ikinnerpaasarlutik. Ukiup qanoq ilinera apeqqutaatillugu suliffeqannginneq angutit akornanni arnanut sanilliullugu annertunerpaasarpoq.⁷¹ Tamatumunnga pissutaagunarpoq, angutit kalaallit ukiup qanoq ilineranut apeqqutaasumik suliffeqartut amerlanerummata, pingaartumik aalisarnermi, arnat amerlanerpaartaat pisortani ingerlataqarfimmi sulisuummata, ukioq naallugu aalajaattumik suliffiginnaasaminni.⁷²

Inuit suliffeqannginnermik eqqugaasut 84 procentiisa missaat, meeqqat atuarfiata saniatigut allamik ilinniagaqarneq ajorput.⁷³ Inuit annerpaamik ilinniagaralugu meeqqat atuarfiannik naammassinnissimasut akornanni 2017-imi 11 procentit suliffeqanngillat. Ilinniagaqartut allat sinnerini tamani suliffeqannginneq 6,8 procenti ataappaa.

Nammineq pisuussutigiginagu suliffeerukkaanni, angerlartitaagaanni imaluunniit napparsimaleraanni, sapaatip akunneri 13-it tungaannut suliffeqanngikkallarnermi ikiorsiissutinik pisartagaqartoqarsinnaavoq. Ikiorserneqarnissamut ilaatigut piunasaqaataavoq, Kalaallit Nunaanni inuit allattorsimaffiannut ilaanissaq.⁷⁴ Ikiorsissut sulisup ilinniarsimannngitsup minnerpaamik akissarsiaasa annerpaamik 90 procenterivaa, ullullu 14-ikkaarlugit kingumoortumik tunniunneqartarpoq.⁷⁵ Sapaatip akunneri 13-it qaangiunnerani suli suliffeqanngikkaanni, pisortanit ikiorsiissutinik pissarsinissaq periarfissaavoq.⁷⁶

KAPITALI 4

ANGERLARSIMAFFEQANNGINNEQ, INISSEQQIINEQ AAMMA INISSAALEQINEQ

4.1 INUIT PISINNAATITAAFFIINUT TUNNGASUTIGUT ILLERSUGAANEQ: NAALAGAAFFIUP INEQARNISSAMUT PISINNAATITAAFFIUP PIVIUSUNNGORTINNISSAA PISUSSAAFFIGAA

Aningaasaqarnikkut, Isumaginninnikkut Kulturikkullu Pisinnaatitaaffiit pillugit FN-ip Isumaqtigiissutaanut naalagaaffiit peqataasut pisussaaffigaat inuunermi tulluurtumik atugaqarnissamut, matuma ataani inissiamik tulluurtumik pisinnaatitaaffeqarnermik, aamma inuunermi atukkanik pitsanngorsaajunarnermik, pisinnaatitaaffiup piviusunngortinnissaanut tulluurtunik aqqiissuteqarnissaq.⁷⁷

Inuit pissarissaannginnerusut naleqquttunik inissaqarnissaat naalagaaffiup ineqarnissamut pisinnaatitaaffimmik qulakkeerinnittussaananeranut ilaavoq. Naalagaaffik immikkut pisussaaffeqarpoq pissutsit ima aqqiissussallugit, eqimattat immikkut atugarliortut aamma ajattugaasut, inissamik naleqquttumik nammineq pissarsinissamut ajornakusoortitsisut, pisinnaatitaaffimmik tamatumingna atuisinnaassasut.

FN-imi Aningaasaqarnikkut, Isumaginninnikkut Kulturikkullu Pisinnaatitaaffiit pillugit Komité-p "naleqquttumik ineqarnissamut" pisinnaatitaaffik annertusisaasoq nassuiarpaa. Taamaattumik pisinnaatitaaffiit ineqarnissamut pisinnaatitaaffiinnartut paasineqarnatik siammassinnerusumik paasineqassapput, aammali ataqqinartumik, isumannaatsumik toqqiissimasumillu inuuneqarnissamut pisinnaatitaaffittut isigineqassallutik. Tamatuma ilaatigut imaraa naviananngitsumik imermik pissarsisinnaaneq, nerisassiorsinnaanermut innaallagiaqarneq, kiassarneq aamma qulleqarneq, perusuersartarfeqarneq aamma uffarfeqarneq, nerisassanik toqqorsiveqarneq. Tamatuma saniatigut aamma inissiaq najugaqartutamersusaannut atatillugu naammaginatsumik angissuseqassaaq, kiisalu najugaqartut ilaatigut nillimut, isugutammut, sialummut aamma anorimut illersussallugit.⁷⁸

Aningaasaqarnikkut, Isumaginninnikkut Kulturikkullu Pisinnaatitaaffiit pillugit Komité isumqarpoq, isumqatigiissutip iluani pisinnaatitaaffinni "minnerpaamik qitiusumik pisussaaffimmik" imaqartoq, naalagaaffiit tamarmik iluaqtissat atorsinnaasaat apeqqutaatinnagit naammassariaqagaannik, kiisalu ingerlaannartumik iliuuseqarnissamut piumasaqaatitaqartumik.⁷⁹ Komité-p oqaatiginikuuaa, naalagaaffiit ineqarnissamut pisinnaatitaaffiup pisussaaffitsik tamakkiisumik piviusunngortissappassuk, tamannan una tamakkerlugu ineqarnermut periusissiaq, sunnerneqartunik tamanik, matuma ataani angerlarsimaffeqanngitsunik siammassissumik peqataatitsisoq ilaatitsisorlu, piumasaqaataasuaannangajassasoq.⁸⁰

FN-imi Aningaasaqarnikkut, Isumaginninnikkut Kulturikkullu Pisinnaatitaaffiit pillugit Komité-p 2019-imi innersuussutigaa, Kalaallit Nunaanni Naalackersuisut inissiat akikitsut amerlisarnissaannut suliniutinik aallartisaassasut, matuma ataani nalinginnaasumik inissiat najugaqarfigineqanngitsut sukkanerusumik iluarsartuunnerisigut, kiisalu qulakkiissagaat, inuit pinngitsaaliissummik anisitaasimasut inissiamut allamut naleqquttumut isersinnaanerat, kiisalu inuit pissaatikitsut ineqarnermut taparserneqarsinnaassasut.⁸¹

4.2 KALAALLIT NUNAANNI PISSUTSIT: ARLALLIT AALAJANGERSIMASUMIK NAJUGAQANNGILLAT

Innuttaasut naleqquttumik ineqanngitsut eqimattanut pingasunut immikkoortinneqarsinnaapput; angerlarsimaffeqanngitsut, inisseqqitat aamma inissaaleqisut. Eqimattat angerlarsimaffeqanngitsut inunnut, unnuakkut aalajangersimasumik akunniffissaqanngitsunut tunngavoq.⁸² Taamaasillutik eqimattat inuit inissiami naleqquttumi nammineq inuuneqarnissaminut periarfissaqanngitsut pineqarput.

Kalaallit Nunaanni innuttaasut katillugit aalajangersimasumik najugaqanngitsut ineqanngitsullu, Naalackersuisunit novemberimi 2017-imi inuit katillugit 878-iusut naatsorsorneqarput. Amerlassuserli qularnartoqarpoq, tassani inuit aalajangersimasumik najugaqanngitsut katillugit naatsorsorneqarnerinik peqartoqanngimmat.⁸³ Naalackersuisut kommunini ataasiakkaanit, angerlarsimaffeqanngitsut qassiuneri pillugit paasissutissanik pissarsisarput. Kisiannili kommunit assigiinngitsunik paasinnittaaseqarsinnaapput nalilersuisinnaallutillu, inuk qaqugukkut angerlarsimaffeqanngitsutut isigineqartarnersoq.

Ersarippoq, ukiuni kingullerni innuttaasut aalajangersimasumik najugaqanngitsut amerlassusaat annertuumik qaffariarsimasut.⁸⁴ Angerlarsimaffeqannginneq pillugu ajornartorsiut Kommuneqarfik Sermersuumi annertunerpaavoq, Naalackersuisut ukiakkut 2017-imi naatsorsuinerat naapertorlugu katillugit angerlarsimaffeqanngitsut 469-iullutik⁸⁵ kommunimi 22.946-nik inoqartumi.⁸⁶

Inisseqqitani pineqarput inuit, inigisaminniit anisitaasimasut kiisalu inisseeqqittarfinni najugaqartut.⁸⁷ Aalborg Universitet-ip ataani Statens Byggeforskningsinstitut-ip Kalaallit Nunaanni angerlarsimaffeqannginneq pillugu misissuinerata pissutsit arlallit qulaarpai, taakku tulluuttumi erseqqissarneqarput:

Innuttaasoq aamma/imaluunniit ilaqutariit pinngitsaaliissummik anisitaasimasut, inigisaminnit anisitaareernermi inissiatileqatigiiffimmit akeqanngitsumik inisseeqqinnermik neqeroorfigineqassapput.⁸⁸ Oqartussaasut inisseeqqiffiit pitsaassusissaanut piunasaqaateqarneq ajorput, kommunit inisseeqqiffinnik nakkutillineq ajorput, aamma inissiatileqatigiiffiit assigiinngitsunik isiginnittaaseqarput, inissianut qanoq piunasaqaateqartoqassanersoq.⁸⁹ Assersuutigalugu inissiatileqatigiiffiup Iserit A/S-ip innaallagialu pisariaqartutut isiginngilaa, INI A/S-illi pisariaqartutut isigalugu. Iserit A/S-ip inisseeqqiffinni inissisimanerup sivilisunerpam sivilisussusissaa qaammatinut pingasunut aalajangernikuuaa, tamatuma

kingorna inisseeqqiffimmiik anisitaasoqartarpoq. INI A/S-ip periarfissarivaa inuit qaammatit pingasut qaangiunnerini anisissallugit, inisseeqqinnermi malittarisassat malinneqanngippata – periarfissarli tamanna qaqutigut atorreqartarpoq imaluunniit atorreqanngivittarluni.⁹⁰

Naalakkersuisut 2013-imi nalunaarutigini kuuat, inisseeqqiffiit pitsaassusaannut minnerpaaffissamik piumasaqaateqarnissamut, matuma ataani kiassarnermik, innaallagissamik aamma nillartaartitsiveqarnissamut, perusersartarfimmik il.il. piumasaqaateqarnermik pilersaarnatik, tamatumani Sanaartorneq pillugu Inatsisartut inatsisaanni nr. 13, 26. Maj 2010-meersumi sanaartukkanut piumasaqaateqartoqartarmat. Naalakkersuisuttaaq innersuussutigaat, Kalaallit Nunaanni inuuniarnermi pissutsit assigiinngisorujussuusut, assersuutigalugu kuuffiit aamma uffarfiit pillugit minnerpaaffimmik piumasaqaatinik aalajangersaasoqarsinnaanngitsoq, piumasaqaatit taakku sumiiffinni tamani eqquutsinneqarsinnaanngimmata, kiisalu naleqqutissanngimmat inisseeqqiffimmut qaffasinnerusumik piumasaqaateqarnissaq, ilaqutariit inuuffigisimasaannit qaffasinnerusumik.⁹¹

Aalborg Universitet-ip ataani Statens Byggeforskningsinstitut-ip Kalaallit Nunaanni angerlarsimaffeqannginneq pillugu misissuinerata takutippaa, inisseeqqinneq inissiami ineqartunik allanik ineqateqarluni, ineeqqami pisartoq. Kisimiittut pillugit piumasaqaateqartoqarsinnaavoq, allat sinittarfeqatigissagaat. Innuttaasoq tunngavittut pisattaminik amerlavallaanik nassassanngilaq, inisseeqqittarfinni inissaaleqineq pissutigalugu⁹² qaammatinilu pingasuni pisattani toqqorsivimmiitineqassasut neqeroorfigineqartarpoq. Qaammatini taakkunani pisortat toqqorsivimmiititsineq akilertarpaat, tamatumani kingorna innuttaasoq nammineq akiliisassaaq. Innuttaasoq qaammatit pingasut iluani akiliinngippat, pisattat iginneqassapput.⁹³ Innuttaasulli tamarmik taama neqeroorfigineqarsimanngillat, imaluunniit aqqiissutip imarisaanik paasinnissimanngillat. Arlallit oqaatigaat, pisattat kalerreeqqaarnani iginneqartarsimasut, aamma ilisimasimanagu, saaffiginnissallutik kiisalu qaammatit pingasut taakku iluanni toqqorsivimmiitsineq akilissallugu.⁹⁴

INI A/S-ip inisseeqqittarfiutaanni najugaqartut tamarmik qaammatit pingasukkaarlugit inisseeqqittarfirmut allamut nuuttartussaapput. Nuutsitsineq ineqartut, angerlarsimaffeqartutut misigitinnginnerisigut inissamik allamik nassaarnissaannut kajumissaarnissaanut peqataassaaq.⁹⁵ Tamatumani kingunerisaanik inisseeqqitat inuupput utaqqiisaasumik ineqarnikkut inissimasut, nalorninartumiittut, nammineq inuuneqanngitsut, kiisalu inissiami naleqquttumi nammineq inuunerisamik toqqaanissamut periarfissaqanngitsut.

Inissaaleqisut tassaapput inuit, piffissami aalajangersimasumi inissiami, attartugarinngisaminni imaluunniit piginngisaminni illusimasut, tassani nammineq inuuneqarnissamut periarfissaqarnatik. Eqimattani inuit ikinngitsut ilaqtaminni ikinngutiminnilu najugaqartut pineqassapput.⁹⁶ Ilimanarpoq, inunniit inissaaleqisunut atatillugu kisitsisit ilisimaneqanngitsut annikitsuunngitsut, tassani inissaaleqisut pisortat aqqiissuussineranni nalunaarsorneqartanngimmata.⁹⁷

2018-imi innuttaasunik misissuinermi 9 procentit akipput, qaammatit 12-it kingullit iluanni piffissami aalajangersimasumi angerlarsimaffiminni inunnik unnuisoqartarsimallutik, allamik inissaqannginnerat pissutigalugu.⁹⁸

Naalakkersuisut 2017-ip naanerani paasissutissiissutigaat, piffissami taamani Naalakkersuisut tungaanniit unnuisarfinnik sanaartorneq aallartisarneqarsimanngitsoq, tamatumani unnuisarfinnik sanaartorneq kommunit suliaassarimmagu, tamatumunnga 2018-imut aningaasanut inatsimmi aningaasanik illuartitsisoqarsimanani.⁹⁹

Angerlarsimaffeqannginnerup pissutigikkajuppai inuunermi ajornartorsiutit atornerluisuunerlu ilungersunartut. Silaannarmi Kalaallit Nunaannituttumi aqqusinermi inuuneq pingaartumik unammillernartuuvooq, nillermut, anorimut nittaallanut sialummulu illersuuteqannginneq pissutigalugu. Tamatuma saniatigut nammineq angerlarsimaffimmik amigaateqarnermit inuunermut kinguneqaateqarpoq, matuma ataani nammineq inuuneqannginneq.

Angerlarsimaffeqannginneq akiorniarlugu suliniuteqarneq annertunerusumik kommuninut ataasiakkaanut tunniunneqarpoq. Najukkami missingersuutini, unnuisarfinnik aamma kialaarfinnik sanaartornissaq pingaarnersiorneqartussaavoq. Ukiuni kingullerni ajornartorsiut eqqumaffigineruneqarpoq, kisianni angerlarsimaffeqannginnermik akiuniarneq siammarneqarpoq, nunami tamarmi nakkutigineqarani kiisalu nuna tamakkerlugu sunniuteqartumik pilersaarnissamut periarfissaatinneqarantii.¹⁰⁰

Aamma innuttaasut utoqqaanertaat namminneq najugaqartut, kisiannili ulluinnarmi imminut isumaginissamut annertusiartortumik ajornakusoortitsisartut, taamaattumillu utoqqaat angerlarsimaffiannut imaluunniit utoqqaat illuannut nuukkusuttut pillugit unammillernartoqarpoq. Nuunnerulli nassatarisinnaavaa, ilaquttat, avatangiisit aammalu nunagisap qimattariaqarneri, tassani nunaqarfinni utoqqaat illoqaranilu utoqqaat angerlarsimaffeqanngimmat, kiisalu paaqqinnittarfinnut utoqqaallu illuinnut utaaqisut allattorsimaffii takisuujupput.¹⁰¹ Ajornartorsiut tamanna utoqqaat amerliartuaarneranni annertusiartussasoq naatsorsuutigineqassaaq.¹⁰²

Innersuussutigaarput, Naalakkersuisut kommunit suleqatigalugit:

- Angerlarsimaffeqannginneq il.il. akiorniarlugit nuna tamakkerlugu iliuusissatut pilersaarummik akuersisoqassasoq naammassinnittoqassasorlu qulakkeerniarlugu, innuttaasut tamarmik inissiamik naleqquttumik nassaarnissamut aamama paarsiinnarnissamut periarfissaqarnissaat, kiisalu qulakkeerniarlugu sumiiffinni angerlarsimaffeqanngitsorpassualinni unnuisarfinnik pilersitsisoqassasoq.
- Inisseeqqittarfinni piumasaaqatinik minnerpaaffiusunik eqqussisoqassasoq, matuma ataani kiassarnermik, innaallagissamik, imermik, perusuersartarfimmik aamma uffarfimmik peqarnissaanut piumasaaqateqartoqassasoq.
- Isumaliutigineqassasoq, utoqqaat nunaqarfinni najugaqartut avatangiisini qanigisaminni utoqqaat illoqalernissaannut imaluunniit angerlarsimaffimmi ikiorneqarsinnaanissaannut periarfissat qanoq nukittorsarneqarsinnaanersut.

KAPITALI 5

PINNGITSAALIISUMMIK ANISITSISARNEQ

5.1 INUIT PISINNAATITAFFIINUT TUNNGASUTIGUT ILLERSUGAANEQ: INIGISAMIT PINNGITSAALIISUMMIK ANISITAANERMI INISSEQQINNEQARTUSSAANEQ

FN-imi Aningaasaqarnikkut, Isumaginninnikkut Kulturikkullu Pisinnaatitaaffiit pillugit Komité-p oqaaseqaatit taaneqartartumi ("general comment") pinngitsaaliisummik anisitsisarnerit pillugit oqaaseqarnikuvoq. Ineqarnissamut pisinnaatitaaffik aamma FN-ip aningaasaqarnikkut, isumaginninnikkut kulturikkullu pisinnaatitaaffii naapertorlugit iluarisarsorluni anisitsinermut inerteqqummik imaqarpoq. Ineqartut inigisaminnit anisitaasinnaapput, tamatumani nunami inatsisit aamma inuttut pisinnaatitaaffiit malinneqarpata. Tamatumani ilaatigut piunasaqaataavoq, ilaatigut attartortunik illersuisoqassasoq kiisalu pinngitsaaliisummik anisitsisarnermi suleriaatsit inatsisitigut aalajangersaavigineqassasut, aamma eqqartuussivikkoortitsisoqarsinnaassasoq.¹⁰³

Komitép erseqqissarpaa, naalagaaffiit qulakkiissagaat, anisitsinerit angerlarsimaffeqannginnermik kinguneqassanngitsut imaluunniit, inuit pisinnaatitaaffiinik allanik unioqutitsinermik inuit eqqorneqariaannanngussanngitsut.¹⁰⁴ Pingaartumik arna, meeqqat, inuusuttut, utoqqaat aamma inuiaat ikinnerussuteqartut pinngitsaaliisummik anisitsinermi sanngiitsumik inissimasarput.¹⁰⁵ Taamaattumik naalagaaffiup iluaqutissaasa atorsinnaasat sinaakkutaasut iluanni tulluurtumik naalagaaffik aaqqiissuteqassaaq qulakkeerniarlugu, attartortut pinngitsaaliisummik anisitaasut, nammineerlutik naleqquttumik inissiamik pissarsisinnaanngitsut, inimik allamik pissarsissasut imaluunniit inisseqqinneqarlutik.¹⁰⁶

FN-ip Meeqqat pillugit Isumaqatigiissutaani aalajangersarneqarpoq, meeraq kinaluunniit inuunermi pitsaassuseq, meeqqap timikkut, tarnikkut, anersakkut, ileqqorissaarnikkut aamma inuunermi ineriartornermut piunasaqaataasooq pisinnaatitaaffigaa. Isumaqatigiissummum naalagaaffiit peqataasut pisinnaatitaaffik tamanna eqquutsinniarlugu angajoqqaat allallu meeqqamut akisussaasuusut ikiorniarlugit naleqquttunik iliuuseqarnissamut piareersaassapput.¹⁰⁷ Naalagaaffiittaaq meeqqat timikkut imaluunniit tarnikkut persuttarneqarnissamut, innarlerneqarnissamut imaluunniit atornerlunneqarnissamut, paarinerlunneqarnissamut imaluunniit mianersuaalliorfigineqarnissamut, atornerlunneqarnissamut illersorneqarnissaannut naleqquttunik inatsisitigut, allaffissornikkut, isumaginninnikkut aamma ilinniartitaanikkut piareersaatinik aalajangersaassapput.¹⁰⁸ FN-imi inuit pisinnaatitaaffii pillugit højkommisæreri allakkiamik suliaqarpoq, tassani ersersinneqarluni, ineqarnissaq meeqqap ineriartorneranut aalajangiisuvoq, taamaattumik pinngitsaaliisummik anisitsinerit meeqqanut annertuumik kingunerlutsitsisinnaapput.¹⁰⁹

FN-imi Aningaasaqarnikkut, Isumaginninnikkut Kulturikkullu Pisinnaatitaaffiit pillugit Komité-p 2019-imi Kalaallit Nunaanni ineqarnermut akiliineq ajorneq pissutigalugu pinngitsaaliissummik anisitaasartut amerlassusaat ernummatigalugu oqaatigaa, kiisalu innersuussutigalugu, Kalaallit Nunaanni Naalackersuisut qulakkiissagaat, inuit pinngitsaaliissummik anisitaasut inissamut allamut naleqquttumut isersinnaassasut, kiisalu inuit akissaatikitsut ineqarnermut tapiissutisisinnaassasut.¹¹⁰

5.2 KALAALLIT NUNAANNI PISSUTSIT: PINNGITSAALIISUMMIK ANISITSINERPASSUIT AAMMA ILAQUTARIIT INISSEQQITAT PILLUGIT ERNUMANEQ

Attartortut tamarmik agguaqatigiissillugu ukiumut ineqarnermut akiliinnginneq pillugu marlunnik akileeqqussutinik pissarsisarput. 80 procentiisa missaat aatsaat ineqarnermut akiliisarput, akileeqqussummik taama ittumik tigusaqaraangamik.¹¹¹ 2015-imi INI A/S aamma Iserit A/S anisitsinissamut piunasaqaatinik 1.661-inik naammassinninniartartunut (politiinut) qinnuteqarput, pingaartumik ineqarnermut akiliisannginneq pissutigalugu. Tamatuma nassataraa anisitsinerit 255-it. Piffissami 2005-2013-imi aningaasanik akiliisitsiniartarnerit ukiumut agguaqatigiissillugit 1.264-iusarput¹¹², taamaasillutik 2016-imi kisitsisit tamatumunnga atatillugu malunnartumik qaffariarput. Ilaqutariit anisitaasartut amerlassusaat aamma ukiuni kingullerni qaffakkiartorput. Ilaqutariit, ineqarnermut akiliutinut akiitsoqarneq pillugu inigisaminnit anisitaasartut, akiitsoqarput akilersinnaangisaminnik, pisullu ilaanni namminneq aningaasaqarnerminnik aqutsinissaminnut piginnaasanik pisariaqartunik amigaaqartarlutik.¹¹³

Attartortut anisitaanissamut aarlerinartorsiortut ikiorniartugit 2017-imi aningaasaqarneq pillugu siunnersuineq pillugu suliniummik misiliutaasumik aallartisaasoqarpoq, ilaqutariinnut aningaasaqarnikkut ajornartorsiuteqartunut, matuma ataani ineqarnermut akiitsoqartunut, namminneq inigisaminnit anisitaanissamut aarlerinartorsiortunut imaluunniit anisitaareersimasunut, angerlarsimasunik meeralinnut sammisumik. Aningaasaqarneq pillugu siunnersuisarneq pitsaasumik inerneqarpoq, taamaattumillu naalackersuinikkut ataqatigiissaarisoaqatigiit 2018-imi isumaqatigiipput, siunnersuisarneq 2019-imi Kalaallit Nunaanni kommunini tamani atulersinneqarniassasoq. Siammarterinissamut tamatumunnga 2019-imut aamma 2020-mut Aningaasanut Inatsisini aningaasaliisoqarpoq.¹¹⁴

Anisitsinerit amerlanerpaat inissianut 1.000-inut naatsorsorlugit Kalaallit Nunaata Kitaata kujataani aamma Kalaallit Nunaata Kangiani pisarput. Illoqarfiit annerit allanut sanilliullugit appassissumik inissisimapput.¹¹⁵ Piffissami 2005-imit 2012-imut inissiat 1000-iugaangata agguaqatigiissillugu inoqtigiit 13-it missaat anisitaasarput. Naleqqiullugu piffissami tassani Danmarkimi nalinginnaasumik inissiat 1000-iugaangata 5,5-it anisitaasarput, kiisalu inissiat attartortakkat 1000-iugaangata 3,2-t anisitaasarlutik.¹¹⁶ Tassa imaappoq, piffissami tassani Kalaallit Nunaanni Danmarkimut sanilliullugu inoqtigiit pingasoriaataat sisamariaataat anisitaasarput.

Attartortup imaluunniit attartortup inoqutaanik pinngitsaalilluni anisitsinissamut tunngavissaqarnerisooq politii, taamaattumillu eqqartuussiviunngitsoq, suliaqartarput nalilersuisarlutillu. Politiit aamma tassaapput pinngitsaaliissummik anisitsinernik naammassinnittartut. Politiit attartortumik anisitsinissamut qinnuteqaat akuerinngissinnaavaat, attartortoq imaluunniit attartortup inoqutai taamaaliornermi inissaarutissappata imaluunniit pissutsit anisitsinissamut akerliuppata.¹¹⁷

Pinngitsaaliissummik anisitsinernut tunngaviukkajuttarput aningaasaqarneq pitsaanngitsoq aamma siusinnerusukkut annertusiartortunik akiitsoqarneq, amerlanertigut innuttaasunut ilaqutariinnullu ataasiakkaanut, matuma ataani ilaqutariinnut meerartalinnut annertuumik inuunermi pitsaanngitsumik kinguneqartartumik. Inuunermi ajornartorsiutit taakku kinguneqaataat amerlasarput, matuma ataani inoqatigiinnit peersitaaneq, isumatsassimaarneq aamma aalakoornartumik ajornartorsiuteqarneq, amerlanertigullu ilaqutariinni eqquaasuni inersimasut meeqqallu sunnertarlugit.

Kalaallit Nunaanni Meeqqanik Illersuisoqarfik, MIO, pinngitsaalilluni anisitsinermi inisseeqqittoqarnerani meeqqat inuusuttullu ineriartornerat, peqqissusaat atugarissaarnerallu ernummatigalugu oqariartuuteqarnikuuvoq. MIO naapertorlugu aarlerinaateqarpoq, meeqqat inersimasunik atornerluinermik ajornartorsiuteqartunik aamma kanngunarsaanermik pissusilersuuteqartunik inisseqqinneqarnissaat kiisalu avatangiisiminnit naqissuserneqarnissaat. Tamatuma saniatigut qaammatit pingasukkaarlugit inissiamut nutaamut nutsertarnerup nassatarisarpaa, meeqqat inuusuttullu allanngorartumik inuuneqarnerat.¹¹⁸

Innersuussutigaarput, Naalakkersuisut kommunit suleqatigalugit:

- Qulakkiissagaat, ilaqutariit ukiukitsunik meerallit inissiani ilaqutariit saniatigut allanik inisimasoqartuni inisseqqinneqartassanngitsut.

KAPITALI 6

INEQARNEQ PILLUGU MAALAAARUTEQARTARFIK

6.1 INUIT PISINNAATITAAFFIINUT TUNNGASUTIGUT ILLERSUGAANEQ: EQQARTUUSSISUT AALAJANGIINERINIK SUNNIUTEQARTUNIK PISSARSISINNAANEQ

FN-imi Aningaasaqarnikkut, Isumaginninnikkut Kulturikkullu Pisinnaatitaaffiit pillugit Komité-p oqaatiginikuuaa, eqqartuussinikkut illersuineq pingaartumik pinngitsaaliissummik anisitsinermi naleqquttusartoq. Pisumimi taamaattumi nunani tamalaani inuit pisinnaatitaaffii pillugit isumaqatigiissutini pisinnaatitaaffiit amerlasuut attorneqartarput, assersuutigalugu ineqarnissamut, nammineq inuuneqarnissamut, ilaqutariittut inuunissamut aamma pigisaqarnissamut pisinnaatitaaffik.

Pinngitsaaliilluni anisitsinermi eqqartuussisut aalajangiinerinik sunniuteqartunik pissarsisoqarsinnaassaaq, aamma, periarfissaappat, inunnut eqqartuusivinnit taarsiivigineqarnissamut qinnuteqarnissamut pisariaqartitsisunut inatsisitigut ikiorneqarnissamik pissarsisoqarsinnaassaaq.¹¹⁹ Ineqarnissamut pisinnaatitaaffik pillugu immikkut nalunaarusiortartup komité-mut oqaaseqarnermi oqaatigaa, eqqartuussisut aalajangiinerinik sunniuteqartunik pissarsisinaanerup qulakkiissagaa, ilaatigut piginninnermik, aki naammaginartumik, inigineqarsinnaassutsimik, tikikkuminartuunermik aamma inissisimanermik inatsisitigut illersuineq.¹²⁰ Tamatuma ilaatigut imaraa, attartortut ineqarnermut akiliutinut imaluunniit qaffaanernut naleqqutinningsunut illersorneqarsinnaanerat.¹²¹ Eqqartuussisut aalajangiinerinik sunniuteqartunik pisinnaatitaaffeqarneq eqqartuussisut aalajangiineraasariaqanngilaq, aammali allaffissornikkut oqartussaasoqarfiusinnaalluni, soorlu assersuutigalugu ineqarneq pillugu maalaaruteqartarfik, taakku pissarsiarineqarsinnaappata, akilernerneqarsinnaallutik, kiisalu piffissaq eqqorlugu sunniuteqartumillu atorsinnaappata.¹²²

Naalagaaffiit ilanngullugu qulakkiissavaat, suliassaqarfimmi inatsisit allatigullu malittarisassaqarnerit pinngitsaaliilluni anisitsisarnernik pinaveersaartitsisinnaasut immaqalu pineqaatissiissutaasinnaasut. Tamanna pisortat attartortittagaanut taamaallaat atuutinngilaq, aammali namminersortunut atuulluni.¹²³ Naalagaaffiit ilaatigut inatsisitigut aamma allaffissornikkut aaqqiissutinik eqqussissapput, ineqarnissamut pisinnaatitaaffiup piviusunngortinneqarnissaa pillugu namminersortut iliuusaat naleqqutissasut akornusersuinatik. Aaqqiissutit aamma qulakkiissavaat, namminersortut iliuusaannik eqqorneqartunut eqqartuussisut aalajangiineri sunniuteqartut.¹²⁴

FN-imi Aningaasaqarnikkut, Isumaginninnikkut Kulturikkullu Pisinnaatitaaffiit pillugit Komité-p 2019-imi innersuussutigaa, Kalaallit Nunaanni naalakkersuisut inatsisitigut qulakkiissagaat, pinngitsaaliissummik anisitsinermi attartortunik eqqartuussinikkut illersuineq.¹²⁵

6.2 KALAALLIT NUNAANNI PISSUTSIT: INEQARNEQ PILLUGU MAALAARUTEQARTARFIUP PIGINNAASAANIK ANNERTUSAANISSAMUT PISARIAQARTITSINEQ?

Ineqarneq pillugu Maalaaruteqarfik inissiani attartortakkani pisortanit pigineqartuni pissutsit arlallit pillugit maalaaruteqarnernik suliaqarsinnaavoq. Maalaaruteqarfik piginnaatitaanngilaq inissiani attartortakkani namminersortunik pigineqartuni apeqqutit pillugit suliaqarsinnaatitaanngilaq, taamaallaallu suliasat tulluuttut pillugit suliaqarsinnaalluni:

- Ineqarnermut akiliutitik qaffaanissamut kalerriinermi malittarisassat
- Aserfallatsaaliineq aamma iluarsartuussineq
- Lserternermi inigisap qanoq issusaa
- Attartukkami ikkussuineq aamma pitsanngorsaaneq (atuisinnaatitaaneq)
- Attartortup attartuikkamik atuinera (torersuunissamutmalittarisassanik unioqquitsineq)
- Atuisinnaatitaanerup allanut nuunneqarnera (inimik paarlaanneq, attartortitsineq aamma attartukkamik nangitsineq)
- Nutsernermi inigisap qanoq issusia (nalinginnaasumik iluarsartuussineq)¹²⁶

Taamaattumik maalaaruteqartarfiup ineqarnermut akiliutip annertussusaa pillugu apeqqutit suliarisinnaanngilai.

2015-imi maalaaruteqartarfik sulianik 79-inik tigusivoq. Katillugit suliat 46-t naammassineqarput. 40-t itigartinneqarput, matumani qulit maalaaruteqartarfiup piginnaatitaanerata avataaniinnerat pissutigalugu kiisalu 15-it maalaaruteqarnermi akiligassamik akiliinnginneq pissutigalugu.¹²⁷ Ineqarneq pillugu Maalaaruteqarfimmit ukiumoortumik nalunaarut kingulleq 2017-imi februarimi saqqummersinneqarpoq, tassanilu takuneqarsinnaavoq maalaaruteqarfik 2016-imi sulianik 82-inik naammassinnissimasoq, taakkunani 79-it itigartinneqarsimallutik. 32-t piginnaatitaanerup avataaniinnerat pissutigalugu itigartinneqarlutik.¹²⁸ Tamatuma saniatigut suliat 26-t maalaaruteqarnermi akiligassamik akiliinnginneq pissutigalugu itigartinneqarput.¹²⁹

Itigartitsisarnerup procentiata qaffasissup takussutissaqartippaa, maalaaruteqartarfiup piginnaatitaanera ersarissumik nassuiarneqanngitsoq, imaluunniit innuttaasut pisariaqartikkaat sulianik allanik amerlanerusunillu, Ineqarneq pillugu Maalaaruteqartarfiup maannakkuugallartoq suliarinissaanut piginnaasaqarfiginngisaannik suliaqarsinnaanissaat. Tamatumunnga assersuutigalugu pissutaasinnaavoq, innuttaasut ineqarnermut akiliutip annertussusaa imaluunniit namminersortoq attartortitsisoq pillugit maalaaruteqarusunnerat.

Innersuussutigaarput, Naalakkersuisut:

- Isumaliutigissagaat, Ineqarneq pillugu Maalaaruteqartartut piginnaatitaaffiisa annertusinissaat pisariaqarnersoq, ineqarnermut akiliutit annertussusaat pillugu apeqqutitik suliaqarsinnaanngortinnissaat, aamma maalaaruteqartarfiup piginnaatitaaffiisa namminersortutik inissianik attartortitsisartunut annertusineqassanersoq.

KAPITALI 7

PAASSISSUTISSAT PISSARSIARISINNAASAT

7.1 INUIT PISINNAATITAAFFIINUT TUNNGASUTIGUT ILLERSUGAANEQ: NALIGIINNGISSUSEQ PILLUGU PAASSISSUTISSANIK PISARIAQARTITSINEQ

Paassissutissat immikkoortukkaartut aningaasaqarnikkut, isumaginninnikkut kulturikkullu pisinnaatitaaffiit naammassineqarnerini naligiinnginnerup aamma immikkoortitsisarnerup paasinissaanut, nakkutiginnissaanut aamma nalunaarusiornissaanut tunngaviupput. Aamma inuit pisinnaatitaaffii pillugit uuttuutit pisinnaatitaaffinnik nakkutiginninnermi iluaqutaasorujussuusarput – pingaartumik pisinnaatitaaffinnik siumut ingerlasumik piviusunngortitsisoqarnerisooq uuttorniarlugu.¹³⁰

FN-imi Aningaasaqarnikkut, Isumaginninnikkut Kulturikkullu Pisinnaatitaaffiit pillugit Komité-p 2019-imi innersuussutigaa, Kalaallit Nunaanni naalakkersuisut aningaasaqarnikkut, isumaginninnikkut kulturikkullu pisinnaatitaaffinnik atortuulersitsinermut uuttuutininik naleqquttunik ineriartortitsissasut, kiisalu taakkununga paassissutissanik katersissallutik.¹³¹

7.2 KALAALLIT NUNAANNI PISSUTSIT: PAASSISSUTISSANIK AAQQISSUUSSAMIK IMMIKKOORTITERNEQARTUNIK AMIGAATEQARNEQ

Ineqarneq pillugu suliaasaqarfimmi ilisimasamik, misissuinernik aamma tunngaviummik paassissutissanik annertuumik amigaateqartoqarpoq.

Paassissutissat maanna piusut ingerlaavartumik aaqqissuussamillu misissorneqarneq ajorput, taamaattumillu pisuni amerlasuuni qaangiussimasarlutik amigaateqartarlutillu. Assersuutigalugu ineqarneq pillugu kisitsisit paassissutissat kingullit Naatsorsueqqissaartarfimmeersut 2009-meersuupput¹³², aamma inuit Kalaallit Nunaanni aalajangersimasumik najugaqanngitsut pillugit katillugit naatsorsuutininik nassaassaqaanngilaq. Qaqugukkut angerlarsimaffeqanngitsut taaneqartoqarsinnaanersoq pillugu kommunit isiginnittaasaat aamma assigiinngitsuuvoq, taamaattumik ajornakusoorpoq kommunini paassissutissat ataqtigiisissallugit. Angerlarsimaffeqanngitsut pillugit aaqqissuussamik paassissutissanik katersisoqarneq ajormat, aamma angerlarsimaffeqanngitsut amerlassusaasa ineriartornerisa nakkutiginnissaat ajornakusoorpoq. Tamatumunnga atatillugu ineriartorneq pitsaasuvoq, Naalakkersuisut 2019-imi immikkut ilisimasalinnik isummersoqatigiiffimmik pilersitsimmata angerlarsimaffeqanngitsullu kisinneqarnerat allartinneqarluni.

2012-imi KL-ip aamma Danmarkimi naalakkersuisut akornanni tunngaviummik paassissutissat pillugit isumaqatigiisuteqartoqarpoq, ilaatigut tunngaviummik paassissutissaqarfimmik sananissamumt imaqtartumik, tunngaviummik paassissutissat

nutarsarneqartarnissaat, atorneqartarnissaat oqartussaasoqarfiit aamma ingerlataqarfiit akornanni atorneqartarnissaannik qulakkeerinnittussamik.¹³³ Naalakkersuisut aamma Den Fælles Offentlige IT Styregruppe (FOIS) tunngaviusumik paasissutissat pillugit isumaqatigiissuteqarput, ilaatigut paasissutissanut ilusiliamik ataatsimoortumik aamma paasissutissanik immikkoortitsissummik sananissamik imaqartumik. Taaguutip "tunngaviusumik paasissutissat" inummut, suliffeqarfinnut, sumiiffinnut il.il. tunngaviusumik paasissutissanik arlalinnik matussusiipput, pisortanillu nalunaarsorneqartarlutik. Tunngaviusumik paasissutissaateqarfimmik siunertaavoq tunngaviusumik paasissutissanik, oqartussaasut akornanni atorneqarsinnaasussanik ataavartitsinermik atuinermillu ataqatigiissaarinissaq. Tunngaviusumik paasissutissaasivik tamakkiisumik atulersinneqareerpat, paasissutissanik katersineq tapersersussavaa kiisalu Kalaallit Nunaanni pissutsinik assersuussinissaq ajornannginnerulersissallugu.¹³⁴

Ilisimasanik, misissuinernik aamma tunngaviusumik paasissutissanik amigaateqarneq, ineqarnermut suliassaqarfimmut tunngasuni immikkoortut assigiinngitsut iluanni piffissap ingerlanerani ineriartornermik takussutissiisussaagaluanik, aningaasaqarnikkut aamma isumaginninnikkut pisinnaatitaaffinnik piviusunngortitsiartortoqarnersoq pillugu paasissutissat amigarnerannik aamma nalorninartoqarneranik inerneqarpoq.

Innersuussutigaarput, Naalakkersuisut kommunit suleqatigalugit:

- Qulakkiissagaat, ineqarneq pillugu suliassaqarfimmi ineriartorneq pillugu ilisimasanik paasissutissanillu aallertoqassasoq nutarsaasoqassasorlu, matuma ataani inuit aalajangersimasumik najugaqanngitsut aamma pinngitsaaliissummik anisitsinerit amerlassusaannik misissuisoqassasoq.

INAARUTAASUMIK NASSUIAATIT

- 1 Ineqarnermut Attaveqaqatigiinnermullu Naalakkersuisoq, "Ineqarneq pillugu suli-assaqqarfik pillugu § 37 naapertorlugu apeqqummut 155-2018, 2. august 2018-imeersumut akissuteqaat", uani takuneqarsinnaavoq: https://ina.gl/documents/para3637/2018/svar/155_2018_boligomraadet_MAVR_svar.pdf.
- 2 Knud Erik Hansen aamma Hans Thor Andersen, "Hjemløshed i Grønland", Aalborg Universitet, 2013, qupperneq 166, uani takuneqarsinnaavoq: http://vbn.aau.dk/files/177448858/SBi_2013_13.pdf.
- 3 Takuuk Inissialiornermut, illunut ataatsimoorussanut, illuliassanut il.il. tapersiissuteqartarneq pillugu Inatsisartut peqqussutaat nr. 11, 19. november 2007-imeersoq, Piginneqatigiilluni inissiat pillugit Inatsisartut inatsisaat nr. 33, 23. november 2017-imeersoq kiisalu Illuliortiternermut aningaasalersuineq pillugu Inatsisartut inatsisaat nr. 39, 23. november 2017-imeersoq.
- 4 Ineqarnermut Attaveqaqatigiinnermullu Naalakkersuisoqarfiup paasissutissiissutaa "Fremtidens boliger", artikeli "Smilende boliger", marts 2019, qupperneq 16, uani takuneqarsinnaavoq: <https://en.calameo.com/read/000775194c262fbc1c234>.
- 5 Ineqarnermut Attaveqaqatigiinnermullu Naalakkersuisoq, "Oquk pillugu § 37 naapertorlugu apeqqummut 2019-235, 15. juli 2019-imeersumut akissuteqaat", uani takuneqarsinnaavoq: https://ina.gl/documents/para3637/2019/svar/235_2019_Skim-melsvamp_SOGEL_svar.pdf.
- 6 Ineqarnermut Attaveqaqatigiinnermullu Naalakkersuisoq, "Inissiat pillugit § 37 naapertorlugu apeqqummut 2018-328, 11. januar 2018-imeerusmut akissuteqaat", uani takuneqarsinnaavoq: https://ina.gl/documents/para3637/2018/svar/328_2018_inissiat_boliger_dec_SOGEL_svar.pdf.
- 7 Kommuneqarfik Sermesooq, "Nuuk – Arktisk hovedstad: Hovedstadsstrategi for Nuuk", 2016, qupperneq 29, uani takuneqarsinnaavoq: https://sermersooq.gl/uploads/2016/09/Hovedstadsstrategi_pixi_DK.pdf.
- 8 Sermitsiaq, "Nybyggeri skal afhjælpe bolig mangel i Nuuk", saqqummersitaq 21 2016, qupperneq 24, uani takuneqarsinnaavoq: <https://en.calameo.com/read/00077519421bb7903a4ed>.
- 9 Inissiani attartortittakkani ineqarnermut tapiissutit pillugit Inatsisartut inatsisaat nr. 23, 7. december 2015-eersoq, nalinginnaasumik nassuiaatit, oqaaseqatigiit siulliit, qupperneq 1.
- 10 Naalakkersuisut, "Huslejen skal ikke stige i 2018 i Selvstyrets udlejningsboliger", 21. juli 2017, uani takuneqarsinnaavoq: https://naalakkersuisut.gl/da/Naalakkersuisut/Nyheder/2017/07/210717_husleje.
- 11 Naalakkersuisut, "2019-imut Aningaasanut Inatsit", 2018, qupperneq 328, uani takuneqarsinnaavoq: <https://naalakkersuisut.gl/~ /media/Nanoq/Files/Attached%20>

- <Files/Finans/DK/Finanslov/2019/FL2019%20%20med%20sidetal%20linket%20indholdsfortegnelse%20og%20underskrift%20%20DK.pdf>.
- 12 Peqqissutsimut, Isumaginninnermut Inatsisinillu Atuutsitsinnermut Naalakkersuisoq, "Angerlarsimaffeqanngitsut pillugit § 37 naapertorlugu apeqqummut nr. 325-2019, 23. oktober 2019-imeersumut akissuteqaat", uani takuneqarsinnaavoq: https://ina.gl/documents/para3637/2019/svar/325_2019_hjemloese_TMAR_svar.pdf.
 - 13 Peqqissutsimut, Isumaginninnermut Inatsisinillu Atuutsitsinnermut Naalakkersuisoq, " Angerlarsimaffeqanngitsut pillugit § 37 naapertorlugu apeqqummut nr. 325-2019, 23. oktober 2019-imeersumut akissuteqaat", uani takuneqarsinnaavoq: https://ina.gl/documents/para3637/2019/svar/325_2019_hjemloese_TMAR_svar.pdf.
 - 14 FN's Konvention om Økonomiske, Sociale og Kulturelle Rettigheder, "Concluding observations on the sixth periodic report of Denmark", E/C.12/DNK/CO/6, 18. oktober 2019, imm. 53 aamma 54.
 - 15 Naalakkersuisut, "Hjælp til hjemløse og udsatte på vej", 22. november 2019, uani takuneqarsinnaavoq: https://naalakkersuisut.gl/da/Naalakkersuisut/Nyheder/2019/11/2211_hjaelp.
 - 16 FN's Konvention om Økonomiske, Sociale og Kulturelle Rettigheder, nalunaarussiaq nr. 5, 14. januar 1976-imeersoq takuuk, uani takuneqarsinnaavoq: <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=60835>.
 - 17 FN's Konvention om Økonomiske, Sociale og Kulturelle Rettigheder, artikel 2, imm. 1.
 - 18 FN's Konvention om Økonomiske, Sociale og Kulturelle Rettigheder, artikel 11, imm. 1.
 - 19 FN's Konvention om Økonomiske, Sociale og Kulturelle Rettigheder, artikel 11.
 - 20 FN's Komité om Økonomiske, Sociale og Kulturelle rettigheder, General Comment No. 3: The nature of States parties' obligations (art. 2, para. 1, of the Covenant), 1991, imm. 1 aamma 9.
 - 21 FN's Komité om Økonomiske, Sociale og Kulturelle Rettigheder, General Comment No. 3: The nature of States parties' obligations (art. 2, para. 1, of the Covenant), 1991, imm. 2 aamma 4.
 - 22 For en gennemgang af domstolens praksis i relation til boligrettigheder se Ida Elisabeth Kock, "Human Rights as Indivisible Rights: the protection of socio-economic demands under the European Convention on Human Rights", Martinus Nijhoff Publishers, 2009, side 113ff.
 - 23 Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol, Airey mod Irland, dom af 9. oktober 1979, app. no. 6289/73, pkt. 26.
 - 24 Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol, Marzari mod Italien, afgørelse af 4.maj 1999, app. no. 36448/97.
 - 25 Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol, López Ostra mod Spanien, dom af 9. december 1994, app. no. 16798/90.
 - 26 FN's Konvention om Økonomiske, Sociale og Kulturelle Rettigheder, artikel 2(2), aamma Den Europæiske Menneskerettighedskonvention, artikel 14.
 - 27 ECOSOC, "Speakers Make Human Rights Case for Adequate Housing, Greater Public Space in Urban Areas, as High-Level Political Forum on Sustainable Development Continues Session", 11. juli 2018, uani takuneqarsinnaavoq: <https://www.un.org/press/en/2018/ecosoc6937.doc.htm>
 - 28 Se for yderligere oplysninger Institut for Menneskerettigheder, "Indicators and data for human rights and sustainable development: a practical approach to leaving no

- one behind”, 2019, qupperneq 7-8, uani takuneqarsinnaavoq: https://www.human-rights.dk/sites/humanrights.dk/files/media/dokumenter/indicators_and_data.pdf.
- 29 Knud Erik Hansen aamma Hans Thor Andersen, "Hjemløshed i Grønland", Aalborg Universitet, 2013, side 166, uani takuneqarsinnaavoq: http://vbn.aau.dk/files/177448858/SBi_2013_13.pdf.
- 30 Skatte-og Velfærdscommissionen, "Boligsubsidier i Grønland – baggrundsrapport marts 2011", 2011, qupperneq 12, uani takuneqarsinnaavoq: <https://naalackersuisut.gl/~media/Nanoq/Files/Attached%20Files/Finans/DK/Betaenkning/Baggrundsmateriale%20Boliger.pdf>.
- 31 Statens Institut for Folkesundhed, "Befolkningsundersøgelsen i Grønland 2018 – levevilkår, livsstil og helbred", qupperneq 9, uani takuneqarsinnaavoq: https://www.sdu.dk/da/sif/rapporter/2019/befolkningsundersoegelsen_i_groenland.
- 32 Ineqarnermut Attaveqaqatigiinnermullu Naalackersuisoq, " Ineqarneq pillugu suliassaqaqfik pillugu § 37 naapertorlugu apeqqummut 112-2018, 20. juli 2018-imeersumut akissuteqaat", uani takuneqarsinnaavoq: https://inatsisartut.gl/documents/para3637/2018/svar/155_2018_boligomraadet_MAVR_svar.pdf
- 33 Takuuk INI A/S, Iserit A/S, Illuut A/S aamma Agerskov Consulting nittartagai.
- 34 Inissianik attartortitsisarneq pillugu Inatsisartut peqqussutaat nr. 2, 12. maj 2005-imeersoq, § 22, imm. 2.
- 35 Illuutunik najugaqarfissatut attartortitsisarneq pillugu Namminersornerullutik Oqartussat nalunaarutaat nr. 12, 23. april 2008-imeersoq, Inatsisartut oeqqussutaat naapertorlugu saqqummiunneqartoq tamatumalu kingorna allannguutit, kapitel 3.
- 36 Knud Erik Hansen aamma Hans Thor Andersen, "Hjemløshed i Grønland", Aalborg Universitet, 2013, qupperneq 171f, uani takuneqarsinnaavoq http://vbn.aau.dk/files/177448858/SBi_2013_13.pdf.
- 37 Inissiani attartortittakkani ineqarnermut tapiissutit pillugit Inatsisartut inatsisaat nr. 23, 7. december 2015-imeersoq.
- 38 Aningaasaqarnermut Akileraartarnermullu Naalackersuisoqarfik, "Redegørelse om gæld og gældsafvikling", 2017, qupperneq 21 aamma 26, uani takuneqarsinnaavoq: <https://naalackersuisut.gl/~media/Nanoq/Files/Attached%20Files/Finans/DK/Gaelds%20og%20investeringsstrategi/Gaeldsredogørelse%20efter%20godkendelse%20til%20Inatsisartut%20final%20dk.pdf>
- 39 Aningaasaqarnermut Naalackersuisoq, "Kommuni Kujallermi akiitsut pillugit siunnersuisarnermik suliniut pillugu § 37 naapertorlugu apeqqummut 2018-179, 1. august 2018-imeersumut akissuteqaat", uani takuneqarsinnaavoq: https://ina.gl/documents/para3637/2018/svar/179_2018_huslejerestancer_SAOL_svar.pdf.
- 40 Naalackersuisut, " 2019-imut Aningaasanut Inatsit", 2018, qupperneq 328, uani takuneqarsinnaavoq: <https://naalackersuisut.gl/~media/Nanoq/Files/Attached%20Files/Finans/DK/Finanslov/2019/FL2019%20med%20sidetal%20linket%20indholdsfortegnelse%20og%20underskrift%20%20DK.pdf>.
- 41 Inissiani attartortittakkani ineqarnermut tapiissutit pillugit Inatsisartut inatsisaat nr. 23, 7. december 2015-imeersoq, nassuiaatit nalinginnaasut oqaaseqatigiit siullit, qupperneq 1.
- 42 Naalackersuisut, "Huslejen skal ikke stige i 2018 i Selvstyrets udlejningsboliger", 21. juli 2017, uani takuneqarsinnaavoq: https://naalackersuisut.gl/da/Naalackersuisut/Nyheder/2017/07/210717_husleje.

- 43 Fagbladet Boligen, "Massiv mangel på boliger i Grønland, 14. januar 2019, uani takuneqarsinnaavoq: <https://fagbladetboligen.dk/artikler/2019/januar/massiv-mangel-paa-boliger-i-groenland/>.
- 44 Ineqarneq pillugu maalaaruteqarfiup sulinera pillugu Namminersornerullutik Oqartussat nalunaarutaat nr. 27, 26. november 2008-imeersoq.
- 45 Boligklagenævnet, "Boligklagenævnets årsberetning 2016", 2017, uani takuneqarsinnaavoq: <https://aqa.gl/da/klage/Boliglovgivning/Boligklagenævnets-aarsberetninger/Boligklagenævnets-aarsberetning-2016>.
- 46 Inissianik attartortitsisarneq pillugu Inatsisartut peqqussutaat nr. 2, 12. maj 2005-imeersoq, § 82.
- 47 Kalaallit Nunaata Radioa, "KANUKOKA har sidste dag 31. juli", 6. januar 2018, uani takuneqarsinnaavoq: <https://knr.gl/da/nyheder/kanukoka-har-sidste-dag-31-juli> og oplysning om IPK givet af Anita Hoffer, Stabsdirektør ved ejendomsselskabet INI A/S, 29. oktober 2019.
- 48 Oplysning givet af Anita Hoffer, Stabsdirektør ved ejendomsselskabet INI A/S, 29. oktober 2019.
- 49 Inissianik attartortitsisarneq pillugu Inatsisartut peqqussutaat nr. 27, 26. november 2008-imeersoq, § 10.
- 50 Ineqarnermut Attaveqaqatigiinnermullu Naalakkersuisoq, "Ineqarneq pillugu sulissaqarfik pillugu § 37 naapertorlugu apeqqummut 155-2018, 2. august 2018-imeersumut akissuteqaat", uani takuneqarsinnaavoq: https://ina.gl/documents/para3637/2018/svar/155_2018_boligomraadet_MAVR_svar.pdf.
- 51 Knud Erik Hansen aamma Hans Thor Andersen, "Hjemløshed i Grønland", Aalborg Universitet, 2013, side 166, uani takuneqarsinnaavoq: http://vbn.aau.dk/files/177448858/SBi_2013_13.pdf.
- 52 Takuuk Inissialionermut, illunut ataatsimoorussanut, illuliassanut il.il. tapersiissuteqartarneq pillugu Inatsisartut peqqussutaat nr. 11, 19. november 2007-imeersoq, Piginneqatigiilluni inissiat pillugit Inatsisartut inatsisaat nr. 33, 23. november 2017-imeersoq kiisalu Illuliortiternermut aningaasalersuineq pillugu Inatsisartut inatsisaat nr. 39, 23. november 2017-imeersoq.
- 53 Skatte- og Velfærdscommissionen, "Vores velstand og velfærd - kræver handling nu", Skatte- og Velfærdscommissionens betænkning marts 2011, 2011, qupperneq 142, uani takuneqarsinnaavoq: <https://naalakkersuisut.gl/~media/Nanoq/Files/Attached%20Files/Finans/DK/Betaenkning/Skatte%20og%20Velf%C3%A6rdscommissionens%20bet%C3%A6nkning%20Marts%202011.pdf>.
- 54 Sermitsiaq, "Tilflytter-boom i hovedstaden", nyhedsartikel, 27. marts 2019, uani takuneqarsinnaavoq: <https://sermitsiaq.ag/tilflytter-boom-i-hovedstaden>.
- 55 Ineqarnermut Attaveqaqatigiinnermullu Naalakkersuisoq, "Inissiat pillugit § 37 naapertorlugu apeqqummut 112-2018, 3. september 2015-imeersumut akissuteqaat", uani takuneqarsinnaavoq: https://ina.gl/documents/para3637/2015/svar/221_Inissiat_suka_svar.pdf.
- 56 Pisortanit ikiorsiissutit pillugit Inatsisartut peqqussutaat nr. 15, 20. november 2006-imeersoq, § 3, tak. § 4.
- 57 Pisortanit ikiorsiissutit pillugit Inatsisartut peqqussutaat nr. 15, 20. november 2006-imeersoq, § 13.

- 58 VIVE – Det nationale forsknings- og analysecenter for velfærd, "Analyse af offentlig hjælp", 2018, qupperneq 31, uani takuneqarsinnaavoq: [https://naalakkersuisut.gl/~media/Nanoq/Files/Publications/Familie%20og%20Justits/DK/Rapport_Analyse%20af%20offentlig%20hj%C3%A6lp%20DK.pdf](https://naalakkersuisut.gl/~/media/Nanoq/Files/Publications/Familie%20og%20Justits/DK/Rapport_Analyse%20af%20offentlig%20hj%C3%A6lp%20DK.pdf).
- 59 VIVE – Det nationale forsknings- og analysecenter for velfærd, "Analyse af offentlig hjælp", 2018, qupperneq 26f, uani takuneqarsinnaavoq: https://naalakkersuisut.gl/~media/Nanoq/Files/Publications/Familie%20og%20Justits/DK/Rapport_Analyse%20af%20offentlig%20hj%C3%A6lp%20DK.pdf.
- 60 VIVE – Det nationale forsknings- og analysecenter for velfærd, "Analyse af offentlig hjælp", 2018, qupperneq 47, uani takuneqarsinnaavoq: https://naalakkersuisut.gl/~media/Nanoq/Files/Publications/Familie%20og%20Justits/DK/Rapport_Analyse%20af%20offentlig%20hj%C3%A6lp%20DK.pdf.
- 61 VIVE – Det nationale forsknings- og analysecenter for velfærd, "Analyse af offentlig hjælp", 2018, qupperneq 50, uani takuneqarsinnaavoq: https://naalakkersuisut.gl/~media/Nanoq/Files/Publications/Familie%20og%20Justits/DK/Rapport_Analyse%20af%20offentlig%20hj%C3%A6lp%20DK.pdf.
- 62 Pisortanit ikiorsiissutit pillugit Inatsisartut peqqussutaat nr. 15, 20. november 2006-imeersoq, §§ 10-11.
- 63 Pisortanit ikiorsiissutit pillugit Inatsisartut peqqussutaat nr. 15, 20. november 2006-imeersoq, §§ 21-22.
- 64 Pisortanit ikiorsiissutit pillugit Inatsisartut peqqussutaat nr. 15, 20. november 2006-imeersoq, § 30.
- 65 Inatsisartutlov nr. 40 af 9. december 2015 om førtidspension og Sullissivik.gl, "Førtidspension i Grønland", tilgængelig på: https://www.sullissivik.gl/Emner/Sociale_forhold/Foertidspension/Foertidspension_nyt-design?sc_lang=da-DK.
- 66 Inatsisartutlov nr. 20 af 23. november 2015 om alderspension, § 1, stk. 2, og §§ 8-11 samt Naalakkersuisut, "Alderspension", 2018, tilgængelig på: <https://naalakkersuisut.gl/~media/Nanoq/Files/Attached%20Files/Familie/DK/2018/diverse/Pjece%20om%20Alderspension%20-%20DA.pdf>.
- 67 Inatsisartutlov nr. 20 af 23. november 2015 om alderspension, § 7.
- 68 Naatsorsueqqissaartarfik, "Ledighed og arbejdsstyrke 2017", uani takuneqarsinnaavoq: <http://www.stat.gl/dialog/main.asp?lang=da&version=201901&sc=AR&subthemecode=o4&colcode=o>.
- 69 Naatsorsueqqissaartarfik, "Ledighed og arbejdsstyrke 2017", uani takuneqarsinnaavoq: <http://www.stat.gl/dialog/main.asp?lang=da&version=201901&sc=AR&subthemecode=o3&colcode=o>.
- 70 Naatsorsueqqissaartarfik, "Ledighed og arbejdsstyrke 2017", uani takuneqarsinnaavoq: <http://www.stat.gl/dialog/main.asp?lang=da&version=201901&sc=AR&subthemecode=o3&colcode=o>.
- 71 Arbejdsstyrken blandt fastboende 18-65-årige efter tid, kvartal, distrikt, bosted, alder, køn og opgørelsesvariabel", 2018, tal trukket den 3. juni 2020, tilgængelig på: http://bank.stat.gl/pxweb/da/Greenland/Greenland_AR_AR10/ARXSTK1.px?rxid=ARXSTK103-06-2020%2011:08:20.
- 72 Naatsorsueqqissaartarfik, "Ledighed og arbejdsstyrke 2017", uani takuneqarsinnaavoq: <http://www.stat.gl/dialog/main.asp?lang=da&version=201901&sc=AR&subthemecode=o3&colcode=o>.

- 73 Naatsorsueqqissaartarfik, "Ledighed og arbejdsstyrke 2017", uani takuneqarsinnaavoq: <http://www.stat.gl/dialog/main.asp?lang=da&version=201901&sc=AR&subthemecode=o3&colcode=o>.
- 74 Suliffeerunnermi ikiorsiissutit pillugit Inatsisartut inatsisaat nr. 2, 15. maj 2014-imeersoq, § 6.
- 75 Suliffeerunnermi ikiorsiissutit pillugit Inatsisartut inatsisaat nr. 2, 15. maj 2014-imeersoq, § 14.
- 76 Pisortanit ikiorsiissutit pillugit Inatsisartut peqqussutaat nr. 15, 20. november 2006-imeersoq.
- 77 FN's Konvention om Økonomiske, Sociale og Kulturelle Rettigheder, artikel 11, imm. 1.
- 78 FN's Komité for Økonomiske, Sociale og Kulturelle Rettigheder, "General Comment No. 4: The Right to Adequate Housing (Art. 11(1) of the Covenant", 13. december 1991, E/1992/23, punkt 7 aamma 8.
- 79 FN's Komité for Økonomiske, Sociale og Kulturelle Rettigheder, "General Comment No. 3: The Nature of States Parties' Obligations (Art. 2, Para. 1, of the Covenant)", 14. december 1990, E/1991/23, punkt. 10
- 80 FN's Komité for Økonomiske, Sociale og Kulturelle Rettigheder, "General Comment No. 4: The Right to Adequate Housing (Art. 11(1) of the Covenant", 13. december 1991, E/1992/23, punkt 12.
- 81 FN's Konvention om Økonomiske, Sociale og Kulturelle Rettigheder, "Concluding observations on the sixth periodic report of Denmark", E/C.12/DNK/CO/6, 18. oktober 2019, pkt. 53 og 54.
- 82 Isumaginninnermut, Ilaqutariinnut, Naligiissitaanermut Inatsisinillu Atuutsitsinermut Naalakkersuisoq, "Angerlarsimaffeqanngitsut amerlassusaat pillugu § 37 naaper-torlugu apeqqummut nr. 2017-230, 24. november 2017-imeersumut akissuteqaat", uani takuneqarsinnaavoq: https://inatsisartut.gl/documents/para3637/2017/svar/2017_230_hjemloese_angerlasimaffeqanngitsut_aacl_svar.pdf.
- 83 Isumaginninnermut, Ilaqutariinnut, Naligiissitaanermut Inatsisinillu Atuutsitsinermut Naalakkersuisoq, "Angerlarsimaffeqanngitsut amerlassusaat pillugu § 37 naaper-torlugu apeqqummut nr. 2017-230, 24. november 2017-imeersumut akissuteqaat", uani takuneqarsinnaavoq: https://inatsisartut.gl/documents/para3637/2017/svar/2017_230_hjemloese_angerlasimaffeqanngitsut_aacl_svar.pdf.
- 84 Aningaasaqarnermut Akileraartarnermullu Naalakkersuisoqarfik, "Redegørelse om gæld og gældsafvikling", 2017, qupperneq 8-9, uani takuneqarsinnaavoq: <https://naalakkersuisut.gl/~media/Nanoq/Files/Attached%20Files/Finans/DK/Gaelds%20og%20investeringsstrategi/Gaeldsredegørelse%20efter%20godkendelse%20til%20Inatsisartut%20final%20dk.pdf>
- 85 Isumaginninnermut, Ilaqutariinnut, Naligiissitaanermut Inatsisinillu Atuutsitsinermut Naalakkersuisoq, "Angerlarsimaffeqanngitsut amerlassusaat pillugu § 37 naaper-torlugu apeqqummut nr. 2017-230, 24. november 2017-imeersumut akissuteqaat", uani takuneqarsinnaavoq: https://inatsisartut.gl/documents/para3637/2017/svar/2017_230_hjemloese_angerlasimaffeqanngitsut_aacl_svar.pdf.
- 86 Naatsorsueqqissaartarfik, "2019 Grønlands Befolkning", uani takuneqarsinnaavoq: <http://www.stat.gl/dialog/main.asp?lang=da&sc=BE&version=201901>.

- 87 Isumaginninnermut, Ilaqutariinnut, Naligiissitaanermut Inatsisinillu Atuutsitsinermut Naalakkersuisoq, "Angerlarsimaffeqanngitsut amerlassusaat pillugu § 37 naapertorlugu apeqqummut nr. 2017-230, 24. november 2017-imeersumut akissuteqaat", uani takuneqarsinnaavoq: https://inatsisartut.gl/documents/para3637/2017/svar/2017_230_hjemloese_angerlasimaffeqanngitsut_aacl_svar.pdf.
- 88 Knud Erik Hansen aamma Hans Thor Andersen, "Hjemløshed i Grønland", Aalborg Universitet, 2013, qupperneq 55, uani takuneqarsinnaavoq: http://vbn.aau.dk/files/177448858/SBi_2013_13.pdf.
- 89 Knud Erik Hansen aamma Hans Thor Andersen, "Hjemløshed i Grønland", Aalborg Universitet, 2013, qupperneq 174, uani takuneqarsinnaavoq: http://vbn.aau.dk/files/177448858/SBi_2013_13.pdf.
- 90 Knud Erik Hansen aamma Hans Thor Andersen, "Hjemløshed i Grønland", Aalborg Universitet, 2013, qupperneq 175, uani takuneqarsinnaavoq: http://vbn.aau.dk/files/177448858/SBi_2013_13.pdf.
- 91 Ineqarnermut, Pinngortitamut Avatangiisinullu Naalakkersuisoq, "Meeqqat angerlarsimaffeqanngitsut inisseqqitat pillugit § 37 naapertorlugu apeqqummut nr. 112/201, 8. juli 2013-imeersumut akissuteqaat", uani takuneqarsinnaavoq: https://ina.gl/documents/para3637/2013/svar/112_hjemloese_pach_svar.pdf.
- 92 Knud Erik Hansen aamma Hans Thor Andersen, "Hjemløshed i Grønland", Aalborg Universitet, 2013, qupperneq 175, t uani takuneqarsinnaavoq: http://vbn.aau.dk/files/177448858/SBi_2013_13.pdf.
- 93 Knud Erik Hansen aamma Hans Thor Andersen, "Hjemløshed i Grønland", Aalborg Universitet, 2013, qupperneq 55, uani takuneqarsinnaavoq: http://vbn.aau.dk/files/177448858/SBi_2013_13.pdf.
- 94 Knud Erik Hansen aamma Hans Thor Andersen, "Hjemløshed i Grønland", Aalborg Universitet, 2013, qupperneq 110, 116, 119, 122, 124 aamma 127, uani takuneqarsinnaavoq: http://vbn.aau.dk/files/177448858/SBi_2013_13.pdf.
- 95 Knud Erik Hansen aamma Hans Thor Andersen, "Hjemløshed i Grønland", Aalborg Universitet, 2013, qupperneq 176, uani takuneqarsinnaavoq: http://vbn.aau.dk/files/177448858/SBi_2013_13.pdf.
- 96 Knud Erik Hansen aamma Hans Thor Andersen, "Hjemløshed i Grønland", Aalborg Universitet, 2013, SBI, qupperneq 10, uani takuneqarsinnaavoq: http://vbn.aau.dk/files/177448858/SBi_2013_13.pdf.
- 97 Knud Erik Hansen aamma Hans Thor Andersen, "Hjemløshed i Grønland", Aalborg Universitet, 2013, qupperneq 197, uani takuneqarsinnaavoq: http://vbn.aau.dk/files/177448858/SBi_2013_13.pdf.
- 98 Statens Institut for Folkesundhed, "Befolkningsundersøgelsen i Grønland 2018 – Levilkår, livsstil og helbred", 2019, qupperneq 10, uani takuneqarsinnaavoq: https://www.sdu.dk/da/sif/rapporter/2019/befolkningsundersoegelsen_i_groenland.
- 99 Kommuninut, Nunaqarfinnut, Isorliunerusunut, Attaveqaqatigiinnermut Ineqarnermullu Naalakkersuisoq, "Angerlarsimaffeqanngitsut pillugit § 37 naapertorlugu apeqqummut nr. 2017-253, 8. december 2017-imeersumut akissuteqaat", uani takuneqarsinnaavoq: https://inatsisartut.gl/documents/para3637/2017/svar/2017_253_hjemloese_dekl_svar.pdf.

- 100 Kalaallit Nunaata Radioa, "Forsker: Der er brug for en plan for at hjælpe hjemløse", 28. november 2017, uani takuneqarsinnaavoq: <https://knr.gl/da/nyheder/der-er-brug-en-plan-hj%C3%A6lpe-hjeml%C3%B8se>.
- 101 Statens Institut for Folkesundhed, "Ældre menneskers liv og helbred i Grønland – En rapport fra forsknings- og udviklingsprojektet Arkitsk Aldring (AgeArc)", 2019, side 15f, tilgængelig på: https://www.sdu.dk/sif/-/media/images/sif/udgivelser/2019/aeldre_menneskers_liv_og_helbred_i_groenland.pdf.
- 102 Grønlands statistik, "Befolkningsfremskrivningen 2019-2029 (2050)", tilgængelig på: <http://www.stat.gl/dialog/main.asp?lang=da&version=201903&sc=BE&subthemecode=o2&colcode=O>.
- 103 FN's Komité for Økonomiske, Sociale og Kulturelle rettigheder, "General Comment No. 7: The right to adequate housing (Art.11.1): forced evictions", 20. maj 1997, E/1998/22, punkt 3,4 og 10.
- 104 FN's Komité for Økonomiske, Sociale og Kulturelle rettigheder, "General Comment No. 7: The right to adequate housing (Art.11.1): forced evictions", 20. maj 1997, E/1998/22, punkt 16.
- 105 FN's Komité for Økonomiske, Sociale og Kulturelle rettigheder, "General Comment No. 7: The right to adequate housing (Art.11.1): forced evictions", 20. maj 1997, E/1998/22, punkt 10.
- 106 FN's Komité for Økonomiske, Sociale og Kulturelle rettigheder, "General Comment No. 7: The right to adequate housing (Art.11.1): forced evictions", 20. maj 1997, E/1998/22, punkt 16.
- 107 FN's Børnekonventions artikel 27.
- 108 FN's Børnekonventions artikel 19.
- 109 FN's Højkommissær for Menneskerettigheder, "Fact Sheet No. 25 (Rev. 1) – Forced Evictions", 2014, qupperneq 17f, uani takuneqarsinnaavoq: <https://www.refworld.org/docid/5566d6744.html>.
- 110 FN's Konvention om Økonomiske, Sociale og Kulturelle Rettigheder, "Concluding observations on the sixth periodic report of Denmark", E/C.12/DNK/CO/6, 18. oktober 2019, pkt. 53 og 54.
- 111 Knud Erik Hansen aamma Hans Thor Andersen, "Hjemløshed i Grønland", Aalborg Universitet, 2013, qupperneq 23, uani takuneqarsinnaavoq: http://vbn.aau.dk/files/177448858/SBi_2013_13.pdf.
- 112 Aningaasaqarnermut Akileraartarnermullu Naalakkersuisoqarfik, "Redegørelse om gæld og gældsafvikling", 2017, qupperneq 9, uani takuneqarsinnaavoq: <https://naalakkersuisut.gl/~media/Nanoq/Files/Attached%20Files/Finans/DK/Gaelds%20og%20investeringsstrategi/Gaeldsredegørelse%20efter%20godkendelse%20til%20Inatsisartut%20final%20dk.pdf>.
- 113 Aningaasaqarnermut Akileraartarnermullu Naalakkersuisoqarfik, Redegørelse om gæld og gældsafvikling, 2017, qupperneq 21, uani takuneqarsinnaavoq: <https://naalakkersuisut.gl/~media/Nanoq/Files/Attached%20Files/Finans/DK/Gaelds%20og%20investeringsstrategi/Gaeldsredegørelse%20efter%20godkendelse%20til%20Inatsisartut%20final%20dk.pdf>.
- 114 Naalakkersuisut, "2019-imut Aningaasanut Inatsit", 2018, qupperneq 328, uani takuneqarsinnaavoq: <https://naalakkersuisut.gl/~media/Nanoq/Files/Attached%20>

- [Files/Finans/DK/Finanslov/2019/FL2019%20%20med%20sidetal%20linket%20indholdsfortegnelse%20og%20underskrift%20%20DK.pdf](#).
- 115 Knud Erik Hansen aamma Hans Thor Andersen, "Hjemløshed i Grønland", Aalborg Universitet, 2013, qupperneq 183, uani takuneqarsinnaavoq: http://vbn.aau.dk/files/177448858/SBi_2013_13.pdf.
- 116 Knud Erik Hansen aamma Hans Thor Andersen, "Hjemløshed i Grønland", Aalborg Universitet, 2013, qupperneq 184, uani takuneqarsinnaavoq: http://vbn.aau.dk/files/177448858/SBi_2013_13.pdf.
- 117 Lovbekendtgørelse nr. 1581 af 13. december 2016 om retsplejelov for Grønland, kapitali 46. Aamma takuuk Aningaasaqarnermut Akileraartarnermullu Naalakkersuisoqarfik, "Redegørelse om gæld og gældsafvikling", 2017, qupperneq 23, uani takuneqarsinnaavoq: <https://naalakkersuisut.gl/~media/Nanoq/Files/Attached%20Files/Finans/DK/Gaelds%20og%20investeringsstrategi/Gaeldsredegørelse%20efter%20godkendelse%20til%20Inatsisartut%20final%20dk.pdf>.
- 118 Aningaasaqarnermut Akileraartarnermullu Naalakkersuisoqarfik, "Redegørelse om gæld og gældsafvikling", 2017, qupperneq 10, uani takuneqarsinnaavoq: <https://naalakkersuisut.gl/~media/Nanoq/Files/Attached%20Files/Finans/DK/Gaelds%20og%20investeringsstrategi/Gaeldsredegørelse%20efter%20godkendelse%20til%20Inatsisartut%20final%20dk.pdf>.
- 119 FN's Komité for Økonomiske, Sociale og Kulturelle rettigheder, "General Comment No. 7: The right to adequate housing (Art.11.1): forced evictions", 20. maj 1997, E/1998/22, punkt 15.
- 120 FN's Menneskerettighedsråd, "Access to justice for the right to housing – Report of the Special Rapporteur on adequate housing as a component of the right to an adequate standard of living, and on the right to non-discrimination in this context", 15. januar 2019, A/HRC/40/61, punkt 14.
- 121 FN's Komité for Økonomiske, Sociale og Kulturelle Rettigheder, "General Comment No. 4: The Right to Adequate Housing (Art. 11(1) of the Covenant", 13. december 1991, E/1992/23, punkt 8(c).
- 122 FN's Menneskerettighedsråd, "Access to justice for the right to housing – Report of the Special Rapporteur on adequate housing as a component of the right to an adequate standard of living, and on the right to non-discrimination in this context", 15. januar 2019, A/HRC/40/61, punkt 18.
- 123 FN's Komité for Økonomiske, Sociale og Kulturelle rettigheder, "General Comment No. 7: The right to adequate housing (Art.11.1): forced evictions", 20. maj 1997, E/1998/22, punkt 9.
- 124 FN's Komité for Økonomiske, Sociale og Kulturelle rettigheder, "General Comment No. 24 (2017) on State obligations under the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights in the context of business activities", 10. August 2017, E/C.12/GC/24, punkt 14.
- 125 FN's Konvention om Økonomiske, Sociale og Kulturelle Rettigheder, "Concluding observations on the sixth periodic report of Denmark", E/C.12/DNK/CO/6, 18. oktober 2019, pkt. 54.
- 126 Ineqarneq pillugu Maalaaruteqartarfiup nittartagaa: <https://aua.gl/da/Bolig>

- 127 Ineqarneq pillugu Maalaaruteqartarfik, "Boligklagenævnets årsberetning 2015", 2016, uani takuneqarsinnaavoq: <https://aua.gl/da/Udgivelser/2015/Boligklagenaevnets-aarsberetning-2015>.
- 128 Ineqarneq pillugu Maalaaruteqartarfik, "Boligklagenævnets årsberetning 2016", 2017, uani takuneqarsinnaavoq: <https://aua.gl/da/Udgivelser/2016/Boligklagenaevnets-aarsberetning-2016>.
- 129 Ineqarneq pillugu Maalaaruteqartarfik, "Boligklagenævnets årsberetning 2015", 2016, uani takuneqarsinnaavoq: <https://aua.gl/da/Udgivelser/2015/Boligklagenaevnets-aarsberetning-2015> aamma Ineqarneq pillugu Maalaaruteqartarfik, "Boligklagenævnets årsberetning 2016", 2017, uani takuneqarsinnaavoq: <https://aua.gl/da/klage/Boliglovgivning/Boligklagenaevnets-aarsberetninger/Boligklagenaevnets-aarsberetning-2016>.
- 130 FN's Højkommissær for menneskerettigheder, "Manual on human rights monitoring: Chapter 20 - Monitoring economic, social and cultural rights", kapitel C, uani takuneqarsinnaavoq: <https://www.ohchr.org/Documents/Publications/Chapter20-48pp.pdf>.
- 131 FN's Konvention om Økonomiske, Sociale og Kulturelle Rettigheder, "Concluding observations on the sixth periodic report of Denmark", E/C.12/DNK/CO/6, 18. oktober 2019, pkt. 11.
- 132 Naatsorsueqqissaartarfik, "Tilgangen af boliger og boligbestanden 2009", uani takuneqarsinnaavoq: <http://www.stat.gl/dialog/main.asp?lang=da&version=200901&sc=BO&subthemecode=p2&colcode=P>
- 133 Regeringen og KL, "Aftale om gode grunddata for alle – en kilde til vækst og effektivisering", 3. oktober 2012, uani takuneqarsinnaavoq: <http://grunddata.dk/wp-content/uploads/2016/02/Grunddata-aftaletekst.pdf>.
- 134 Digitaliseringsstyrelsen, "Hvad er grunddata", uani takuneqarsinnaavoq: <https://digitalimik.gl/da/Digitale-loesninger/Grunddata/Hvad-er-grunddata> aamma Naalakkersuisut, "Gratis grundkort – Et bidrag til vækst og effektivisering", 26. februar 2018, uani takuneqarsinnaavoq: <https://naalakkersuisut.gl/da/Naalakkersuisut/Nyheder/2018/02/260218-Gratis-grundkort>.

**INUIT
PISINNAATITAAFFIINUT
INSTITUTI**

Inuit Pisinnaatitaaffiit Kalaallit Nunaata Siunnersuisoqatigiivi
Grønlands Råd for Menneskerettigheder